

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 14 (568)

JAV rinkėjų nuomonę pakeisti gali būti vėlu Interviu su viešojo valdymo tyrėju iš JAV Centrinės Floridos universiteto

„Žmonės netenka galios demokratijoje, kai jais lengva manipuliuoti“, – sako Thomas A. Bryer, Kauno technologijos universiteto tyrėjas, vizituojantis viešojo valdymo studijų krypties dėstytojas. (Apie šį, savo lietuvišką šaknis atradusį mokslininką jau rašėme „Mokslo Lietuvos“ Nr. 7 (561).) T. Bryer nuomone, kalbėdami apie kandidatą į JAV prezidentus Donaldo Trumpo (Donald John Trump) kandidatūrą, turėtume klausti, ne kaip jį įveikti, o kaip suteikti balsą tiems žmonėms, kuriems šis kandidatas skelbiasi atstovaujantis.

– **Įsivaizduokime, Donaldas Trumpas – Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas. Gera tai ar bloga žinia JAV, Europai, pasauliui?**

– „Gera“ ir „blogai“ yra reliatyvios sąvokos. Donaldas Trumpas neturi darbo vyriausybėje patirties. Todėl sunku prognozuoti, ką ir kaip iš tikrųjų jis darys, jei bus išrinktas prezidentu. Ar sveikatos apsaugos paslaugos bus lengviau pasiekiamos amerikiečiams? Ar jo politika padės sukurti naujų darbo vietų arba persikvalifikuoti jau dirbantiems? Ar ji padės apsisaugoti nuo smurto išpuolių

tesnę migracijos politiką. Gali padaryti taip, kad amerikiečiams taptų dar lengviau įgyti ginklą ir teisę jį nešiotis. Aš manau, kad NATO įsipareigojimų peržiūrėjimas yra pavojingas ir Lietuvai, ir Europai, ir pačioms JAV. Antra vertus, toks prezidentas, kaip D. Trumpas, suteiktų galimybę kritiškai pažvelgti į tai, kaip veikia NATO. Nėra nieko bloga klausti ir diskutuoti. Blogai, jei bus vykdoma politika be kritinės analizės ir atviros diskusijos su pasaulio bendruomene. Tokiu atveju, pasekmės iš tiesų gali būti gana rimtos.

– **Kodėl lietuviams turėtų būti įdomūs JAV prezidento rinkimai? Kokią įtaką JAV prezidentas galėtų turėti mūsų valstybei?**

– Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas gali turėti įtakos viso pasaulio šalių susitarimams ir įsipareigojimams. Prekybos susitarimai gali paveikti tiek JAV, tiek Europos šalių ekonomiką. JAV sprendimai dėl pabėgėlių gali pakeisti nuostatas į pabėgėlių priėmimą Europoje ir Lietuvoje. Įsipareigojimai teikti karinę pagalbą gali turėti svarbių pasekmių Lietuvai. Todėl JAV prezidentas – žiūrint tiek iš ekonominės, tiek iš karinės, tiek iš socialinio saugumo perspektyvos – gali turėti labai realių galių paveikti tiek Lietuvos politiką, tiek jos žmonių gyvenimą.

– **Populiariausias tiek D. Trumpo šalininkų, tiek jo rinkimų kampanijos argumentas yra kaltinti Hillary Clinton: „Ji – melagė“ ir panašiai. Ką apie tai manote?**

– Tiesa, kad daugelis Amerikos rinkėjų nepuoseleja karštų jausmų Hillary Clinton, netgi jos nemėgsta. Tačiau, bendrai kalbant, žmonės nebalsuoja už kandidatą dėl to, kad nemėgsta jo oponento. Daugelis Amerikos rinkėjų yra išsigandę. Jie jaučia ekonominio nesaugumo keliamą grėsmę, jiems nerimą kelia darbo vietų trūkumas. Algos jau

■ Nukelta | 2 p.

Vasaros gėlės. J. Jasaičio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Lietuvių kilmės tyrėjas: reikia suprasti D. Trumpo šalininkų nuotaikas

● 1–2 p.

Baltijos bangos – elektros energijos gavybai

● 2,6 p.

Tarpdisciplininis požiūris – socialinės atskirties problemoms spręsti

● 3 p.

Lituanistinio švietimo tobulinimas globaliojoje erdvėje

● 3 p.

VGTU praneša: šiemet priimta daugiau norinčiųjų studijuoti nei pernai

● 5 p.

Gyventojų apklausos – nauda visuomenei

● 6 p.

Tarsi du pasauliai – Pietų ir Šiaurės Korėja

● 7 p.

Julius Šalkauskas apie akademiką Povilą Brazdžiūną

● 8 p.

Povilas Višinskis – lietuvių antropologijos pradininkas

● 9, 11 p.

Senosios upių laivybos paveldu reikia geriau pasirūpinti

● 10–11 p.

Kelionė po Mažąją Lietuvą – panemuniais ir pamariais

● 11–12 p.

Amerikiečių patriotizmas – akivaizdus

Centrinės Floridos universiteto Viešojo valdymo centro direktorius teigia, kad neįmanoma prognozuoti, kaip baigsis JAV prezidento rinkimai lapkritį. „D. Trumpas prisistato kaip teisingumo ir tvarkos kandidatas. Amerikoje pastaruoju metu įvyko daug prievartos aktų, o terorizmo išpuoliai pasaulyje gali pasikartoti. Asmuo, teigiantis, kad užtikrins fizinį, karinį ir ekonominį saugumą, yra labai patrauklus piliečiams, jaučiantiems grėsmę“, – teigia T. Bryer. Jo nuomone, pagrindinė D. Trumpo būsimo oponentės H. Clinton problema yra ta, kad nemažai amerikiečių jos nemėgsta už ankstesnę veiklą.

Pasak T. Bryer, politika domėtis privalo kiekvienas žmogus, norintis būti atsakingas už savo laisves ir teises: „Jei nesidomi politika – tavo gyvenimas tau nepriklauso.“ Jis primena, kad lietuviai, manantys, jog JAV politika su mūsų valstybe yra nesusijusi, turėtų suprasti, kaip Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas gali turėti realios įtakos visiems mūsų visuomenės gyvenimo aspektams.

tarp skirtingų rasių ir etninių grupių? Kaip palaikyti taiką JAV ir Europos pasienio regionuose? Ar jo politika padės sunaikinti teroristinius tinklus?

Deja, šis kandidatas nedaug kalba konkrečiai. Gali būti, kad jis peržiūrės prekybos susitarimus, o tai galbūt leis sukurti darbo vietų amerikiečiams. Gali peržiūrėti NATO įsipareigojimus. Gali stengtis įvesti griež-

Mieli skaitytojai

Rugpjūčio mėnesį „Mokslo Lietuvos“ redakcija atostogaus. Kitas laikraščio numeris išeis rugsėjo 5–7 dienomis. Su akademinės bendruomenės naujienomis galėsite susipažinti Lietuvos mokslininkų laikraščio interneto svetainėje www.mokslasplus.lt/mokslo-lietuva. Šių metų rugpjūčio mėnesį išeis du papildomi virtualūs „Mokslo Lietuvos“ numeriai (PDF formatu). Dėl nepakankamo finansavimo redakcija neturi galimybės jų išspausdinti.

JAV rinkėjų nuomonę pakeisti gali būti vėlu

Interviu su viešojo valdymo tyrėju iš JAV Centrinės Floridos universiteto

■ Atkelta iš 1 p.

kelerius metus nekilo, didėja nusikalstamumas, rasinė įtampa ir ryškūs socialinių vertybių pokytis, kurį gerai iliustruoja atvejai, susiję su homoseksualių porų santuokomis bei translyčių asmenų teisėmis. Tokia rizika, nesvarbu, ar reali, ar išgalvota, yra puikus fonas tokiam kandidatui kaip D. Trumpas. Jis žada būti nepalenkiamai tvirtu kiekvieno amerikiečio gynėju.

H. Clinton leidžia suprasti, kad jos prezidentavimo metu bus tęsiami pokyčiai, kad ji padės visuomenei susidoroti su sunkumais, kurie neišvengiamai kyla iš bet kokių socialinių, ekonominių ir kitokių permainų, ir kad šviesesnė ateitis matoma horizonte. O D. Trumpas gali pasirodyti kaip tas kandidatas, kuris sustabdys pokyčius, užgesins gaisrus ir apsaugos tuos, kuriuos labiausiai palietė dabartinė suirutė ir netikrumas.

– D. Trumpas, atrodo, rado kelį į žmonių širdis, jis veikia jų emocijas. Kaip jį įveikti?

– Daug svarbiau yra suprasti, kad masės, kurias valdo emocijos, nėra gerai informuotos. Jungtinių Amerikos Valstijų įkūrėjai kalbėjo apie tai, kad negalima patikėti žmonėms atstovauti savo paties interesams, kadangi jie yra valdomi emocijų, todėl jiems sunku suprasti, kas naudinga. Būtent dėl to mes turime atstovaujamosios demokratijos sistemą, kurioje visuomenės išrinkti atstovai turėtų priimti apgalvotus ir racionalius sprendimus.

Iškyla labai svarbus klausimas: kaip paruošti piliečius proto argumentais pagrįstam dalyvavimui demokratijoje? Kaip padėti jiems labiau suprasti save ir kitą, kad, sprenddami, už ką balsuoti, jie sprendimą giliai apgalvotų? Tai – ypač svarbus klausimas, ant kurio laikosi demokratinių visuomenių ateitis. Kad būtų atskleistas informuotos, dalyvaujančios pilietinės visuomenės potencialas, turi įvykti svarbūs pokyčiai, kuriems reikia ne vienerių metų: turi pasikeisti švietimo sistema, medių vaidmuo visuomenėje ir kiti aspektai.

Antra vertus, jei tikslas būtų įveikti D. Trumpą, tikriausiai geriausia strategija būtų ne stengtis pakeisti žmonių, kurie jį remia, mąstymą, o sukurti abejonių, kad šie rinkėjai nuspręstų nebalsuoti. Tai, kad žmonės nemėgsta H. Clinton, yra pati didžiausia jos kampanijos grėsmė. Kai kampanija pagrįsta neigiamais jausmais, žmonių aktyvumas gali būti mažas. Mažas rinkėjų aktyvumas gali

Nemažai amerikiečių nemėgsta H. Clinton

išeiti į naudą D. Trumpui, kurio rėmėjai, atrodo, yra labiau entuziastingi.

– Vyrauja nuomonė, kad ir kas būtų išrinktas JAV prezidentu, šalies demokratija ir jos valdymo sistema yra tokia stipri, kad beveik neįmanoma padaryti didelės žalos.

– Amerikos valdymo sistemoje yra aiškus galių atskyrimas ir funkcijų pasiskirstymas. Be to, veikia 50 valstijų ir tūkstančiai vietinių savivaldos institucijų. Sukurta sistema pagrįsta pusiausvyra ir atskaitomybe. Jei prezidentas bando įgyvendinti programą, kuri yra nepopuliari arba netarnauja šalies interesams, įstatymų leidimo organai, teismai ar bet kokia kita valstijos ar vietinės valdžios institucija turi galimybę bent jau sušvelninti padarinius.

Tačiau prezidentas turi daug – formalių ir neformalių – galių. Tai, ką ir kaip presiden-

Thomas A. Bryer. KTU fotoarchyvo nuotr.

tas kalba, gali paveikti visuomenės nuotaikas ir vertybes. Sutartys, prekybos susitarimai, kariniai įsipareigojimai, teisinės bylos yra realūs vyriausybės įrankiai, kuriais kuriama politika. Sprendimai šiuo lygiu gali būti priimti nedalyvaujant jokiai kitai valstybės valdymo aparato atšakai. Taigi, šiuo atžvilgiu, ir žala, ir nauda gali būti gana didelės.

– Pastaruoju metu pasaulyje padaugėjo populistų politikų. Kokia to priežastis?

– Baimė ir netikrumas. Pokyčiai visuomenėje kelia iššūkį „tradiciniam“ ar „patogiam“ gyvenimo būdui, t. y. tokiam gyvenimui, kuris prisimenamas iš „senų laikų“ ir kuris, greičiausiai, nebegrįš. Pokyčiai niekada nėra lengvi – nei šeimoje, nei organizacijoje, nei visuomenėje. Turime suprasti, kad mūsų bendruomenės susiduria su rimtomis grėsmėmis. Tačiau įprastinė reakcija dažniausiai būna – užsirakinti rūsyje, kai dega visi viršutiniai namo aukštai. Gal tą gaisrą ir užgesinsime, gal jis pats užges, tačiau namas jau niekada nebus toks pats. Turime turėti planą, kaip jį atstatyti naujos tikrovės kontekste.

– Kokį vaidmenį atlieka populistai?

– Populistai politikai pažadina ir mus, kaip visuomenę, ir mūsų vyriausybę. Jie įgarsina piliečių baimes ir nerimą. Be jų, tikriausiai net nesužinotume, dėl ko didesnė dalis žmonių labiausiai nerimauja. Jie suteikia balsą tiems, kurie nedalyvauja politiniame diskurse. Būtent todėl svarbiausias tikslas yra ne kovoti su tokiais kandidatais, o atpažinti, kam jie atstovauja, ir išmokti tuos žmones įtraukti, prasmingai dalyvauti prii-

mant sprendimus, kurie keičia jų gyvenimą.

– „Brexit“ atvejis parodė, kad žmonės nelinkę tyrinėti ir ieškoti visos informacijos. Ar yra koks nors būdas informuoti žmones, kuriems nerūpi faktai?

– Faktai keičiasi kasdien. Daug svarbiau atrasti būdų, kuriais galėtume paskatinti visus piliečius dalyvauti dialoge, pokalbyje, ne-skirstant jų į geriau išsilavinusius, turtingesnius ar turinčius geresnių pažiūrų. Tyrimai rodo, kad piliečiai, dalyvaujantys diskusijoje, tampa ir labiau informuoti, ir labiau linkę priimti skirtingus požiūrius bei vertybes. Net ir priėmus tokį sprendimą, kaip „Brexit“, mes galime su juo nesutikti, bet reikia bent suprasti priežastis, dėl kurių jis įvyko. Niekada negalima sakyti: „Rinkėjai yra kvaili.“ Rinkėjai priima sprendimus, kurie pagrįsti jų gyvenimo patirtimi ir mąstymu. Suteikdami jiems galimybę atvirai kalbėti ir dalintis savo nuomone su kitais, sukuriame naują patirtį, kuri paveiks ir ateities sprendimus.

– Kodėl žmonėms turėtų rūpėti politika? Ir kas svarbiau – domėtis nacionaline ar tarptautine politika?

– Politika yra procesai, o politikai – žmonės, kuriantys mūsų laisves, galimybes, teises ir atsakomybes. Jei nesidomi politika, tavo gyvenimas tau nebeįprastai. Ar norime leisti kitiems daryti sprendimus apie mus ir už mus, ne tik nesikišant į juos, bet net apie juos nežinant? Ar norime bent šiek tiek valdyti savo gyvenimą?

Svarbu domėtis visais lygmenimis – vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu. Pasaulio ateitis, kai laisvai juda žmonės, prekės ir informacija, yra visų mūsų ateitis. Net ir uždariausios visuomenės turi turėti ryšį už savo sienų, nes nė viena šalis neturi neribotų išteklių. Palyginti nedaug žmonių visame pasaulyje domisi, o dar mažiau – aktyviai veikia politikoje. Tų, kurie yra aktyvūs, įtaka yra reikšminga. Tačiau tai daryti reikia atsakingai.

– Kodėl reikėtų studijuoti politikos mokslus? Ar tokius mokslus baigusieji turi galimybę vykdyti svarbius dalykus?

– Studijuodamas politikos mokslus žmogus tampa išskirtinės grupės nariu: jis turi labai daug žinių, ryšių ir informacijos, kuri jam gali padėti pakeisti ne tik mažą pasaulio dalį, bet ir daryti globalią įtaką. Egzistuoja didelis lyderystės potencialas, kuris gali būti įgyvendintas tiek vietiniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Tačiau tam reikia pasirengti. Parengta pagal KTU Viešosios komunikacijos skyriaus pranešimą

MOKSLO NAUJIENOS

BALTIJOS BANGOS – ELEKTROS ENERGIJOS GAVYBAI

Laura Žemaitienė

Sumanymas išgauti energiją iš aukštų bangų nėra naujas, tačiau kaip pakinkyti mažesnes bangas, tokias, kaip Baltijos jūros? Aleksandro Stulginskio universiteto mokslininkas, technologijos mokslų daktaras Egidijus Kasiulis sako, kad pasiūlymų yra daug, tačiau jie nieko verti, jei nėra naudingi finansiškai. Sukurti praktiškai pritaikomus metodus – labai sudėtinga, tačiau įmanoma užduotis.

E. Kasiulis disertaciniame moksliniame darbe atliko daugybę Baltijos jūros bangų statistinių tyrimų apie Baltijos jūros bangų pokyčius per pusę amžiaus. „Mano magistrinio darbo vadovas profesorius Petras Punys, hidroenergetikos specialistas, renkantis disertacijos temą, pasiūlė pasidomėti bangų energetika. Tuo metu tai buvo visiškai nauja, Lietuvoje dar nenagrinėta mokslų sritis. Mokslininkas stažavosi prestižiniame Danijos Olborgo universitete, Bangų energetikos tyrimų grupėje. Tyrimų išvada:

vidutinis Baltijos bangų aukštis vis mažėja, tačiau audros dažnėja. Būtent į audrų bangas krypsta E. Kasiulio žvilgsnis.

Sudėtingi procesai

„Yra keli variantai, kaip iš bangų išgauti energiją: naudojant linijinį generatorių, slėgines hidraulines sistemas, specialius baseinus, į kuriuos bangų suvarytas vanduo sukeltų nedidelę patvanką, arba panaudojant uždaras kameras, kuriose elektrą gamintų

bangų spaudžiamas oras, ir pan.“ – pasakoja E. Kasiulis. Pasaulyje šiuo metu veikia tik viena daugiaturbinė bangų jėgainė – Ispanijoje, Biskajos įlankoje. Dar apie 50 bangų jėgainių prototipų yra bandomi ir sunku pasakyti, ar kuris iš jų tiks Baltijos jūros sąlygomis.

„Manau, kad tai tik tyrimų pradžia. Didžiausias dėmesys ir lėšos dabar skiriama ten, kur yra stipriausias potencialas, kur

■ Nukelta į 6 p.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Miestas ir Tulpiakėmis

Prof. dr. Jonas Jasaitis

„Miestas – vienas didžiausių žmonijos išradimų“, – cituoja neįvardintą šaltinį mieste užaugęs ekonomistas. „Mieste pagal gyvenamąją vietą bendrauja tik viešąją tvarką pažeidinėjantis, nuolat į nusikalstamą veiką lendantis, elementarus socialinio teisingumo ir demokratijos principų nepripažįstantis grupuotės“, – teigia sociologas, tyrinėjantis savivaldos specifika skirtingo urbanizacijos lygio vietovėse. „Kietųjų dalelių koncentracija viršijo leistinas normas dešimtis, o kai kur ir šimtus kartų“, – kelia aliarmą atmosferos užterštumą pavasariais Vilniuje matuojantys specialistai. „Vilniečiai kas mėnesį sugaišta šimtus tūkstančių valandų automobilių spūstyse, veltui sudegina tūkstančius tonų automobilių kuro“, – konstatuoja transporto organizavimo tyrėjai.

Vasaros atostogų metas. Ant betoninio priebučio prie laiptines drybso paauglystės amžius neseniai užbaigęs vaikinukas. Berekšmis klaidžiojantis žvilgsnis ir vos ne gyvuliška baimė susidurti su kito žmogaus akimis. Nors nei šalta, nei vėjas smarkiai pučia, ant jo galvos užmaukšlintas gobtuvas. Nors jam baisiausiai nuobodu, bet jokios veiklos imtis nesinori. Pramogoms, kurios gal išblaškytų nuobodulį, reikia pinigų. Daug pinigų, bet jų nėra. Turtingesni tėvai išsiuntę savo atžalas į egzotiškus kraštus, į palmių gaubiamus paplūdimius, o pastarojo tėvai – darbininkai, gaunantys tik šiek tiek daugiau nei „minimumą“. Į darbą jo niekas priimti nenori – neturi jokios patirties, per daug atsakomybės darbaviui. Ką tik praėjo kaimynas, bet nei jis, nei drybsantis vyriokas nė nežvilgtelėjo vienas į kitą. Atseit, nepažįsta...

Ir štai jo bendraamžis, ūkininkų sūnus, per visą vasarą su vyresniaisiais šeimos nariais besidarbuojantis laukuose, soduose, šiltnamiuose, savarankiškai jau nuo vaiko dienų valdantis gana sudėtingą, elektronikos priklausantį techniką, puikiausiai besiorientuojantis ne tik degalų ir tepalų, bet ir javų, daržovių bei vaisių kainose, pažįsta tiek bendraamžius, tiek vyresnius mažiausiai penkių kilometrų spinduliu... Jis neturi kada nuobodžiauti. Rugsėjis greitai atžingsniuos, vėl prasidės studijos, todėl reikia padėti tvarkytis ūkyje. Reikia užsidirbti, kad netektų iš namiškių raudonuojant prašinėti paramos. Net ir studijuojant savaitgaliai prabėga tėvų ūkyje ir jų įkurtoje įmonėje, nes darbščios rankos – visada reikalingos. Čia niekas nesako, kad nėra darbo.

Bet štai gretimoje sodyboje niekas prie darbų neskuba. Ten kažkas nedarniai rėkauja, atseit, dainuoja, linksminasi, nes vakar gavo pašalpą ir dar nespėjo jos pragerti. Nei savo karvutės, nei savo daržo. Kažkada šeimos galva dar bandė ieškoti darbo, bet netoliese esančiame miestelyje jo nebuvo. Nėra ir dabar. Savo ūkio įkurti nespėjo, ir dabar jo rankų niekam nereikia. O ir tos rankos – jau seniai drebančios, modernaus traktoriaus arba šienapjovės tokiam nebepatiki. Kaimynas ūkininkas savo šeimos jėgomis išsiverčia. Čia tik keliomis pavasario ir rudens dienomis pageidaujami talkininkai. Jis šypsteli, eilinių kartą spaudoje pastebėjęs postringavimus, esą agrariniame sektoriuje – žemas darbo našumas. Nors kartą panašaus plauko autoriai pasidomėtų, kiek galima per dieną suarti arba javų nukirsti, turint šiuolaikinę techniką. Kai miestams smogė krizė, būtent agrarinis sektorius tvirčiausiai atsilaukė. Ir kas nustatė, kad gaminti sviestą yra mažiau garbinga, nei gaminti vinis?

Žiniasklaida pranešė, kad Prezidentė su visokių specialistų ir įvairiausio rango valdininkų palyda apsilankė Tulpiakėmyje (Ukmergės r.). Rašoma, kad „šiandien čia svečių

daugiau nei gyventojų“. Vizito tikslas – kilnus: Prezidentė nusprendė „aplankyti bendruomenes, kurios pačios sprendžia visuomenės užribyje atsidūrusių šeimų problemas“. Interneto svetainės praneša, kad Tulpiakėmis – tipiškas lietuviškas kaimas su 262 gyventojais. Tačiau „iš 50 Tulpiakiečio vaikų net 39 yra iš asocialių šeimų“. Todėl neseniai čia apsigyvenusį penkių vaikų mama, „padedama vietos valdžios, socialinių darbuotojų ir savanorės, kaimo buvusioje mokykloje įkūrė dienos centrą vaikams, namuose ne visada gaunantiems net ir maisto. <...> Tulpiakiečio centro įkūrėjai tikisi, kad kaimą aplenks nelaimės ir jis nepateks į kriminalinių įvykių suvestines“. Tikimasi, kad „šulinių tragedija“ čia nepasikartos.

BNS praneša, kad Prezidentė „susitiko su vietos bendruomene ir apžiūrėjo neseniai atidarytą vaikų dienos centrą, kalbėjosi su priklausomybių kamuojamomis motinomis apie galimybes įveikti šią bėdą. Šalies vadovė taip pat dalyvavo pasitarime su rajono savivaldybės, nevyriausybinę organizacijų atstovais, kampanijos „Už saugią Lietuvą“ ambasadoriais, kitais specialistais, aptarė socialinio saugumo padėtį rajone ir priemones, siekiant mažinti socialinės rizikos šeimų skaičių ir užtikrinti jose augančių vaikų saugumą, pagalbą, gydantis nuo priklausomybių“. Pranešime pabrėžiama, kad „socialinei atskirčiai mažinti neužtenka vien tik socialinių darbuotojų. Būtinis pačios bendruomenės pastangos susivienyti ir turėti bendrą tikslą – norą keistis patiems ir keisti artimiausių žmonių gyvenimus. Jautrumas žmogui, bendras susitelkimas, iniciatyva, net tokia skauduliu virtusiame kaime gali daryti stebuklus“.

Šis atvejis – puiki kelių aktyvių vietos bendruomenės narių iniciatyva. Tačiau stebuklai nėra tas kelias, kuriuo einant tokios sudėtingos problemos gali būti išspręstos, nes, kaip primenama ir šiame pranešime, „socialinės rizikos šeimose auga apie 19 tūkst. Lietuvos vaikų“. Problema yra ne tik tie vaikai, bet ir nedirbantys prasigėrę jų tėvai, beprasmiškai praleidžiamas laikas. Juk kito gyvenimo niekam neskirta. Tikrai nepakanka tokios, atsiprašant, strategijos, kurioje numatyta „teikti realius šeimos poreikius atitinkančias paslaugas, plėsti socialinių ir psichologinių paslaugų spektrą, skatinti savanorystę, įsileisti NVO, suteikti normalius įrankius ir žinias socialiniams darbuotojams“. Visa tai – reikalinga, tačiau tai – ne strateginės priemonės, o tik „gaisrų gesinimas“ – pasekmis, o ne priežasčių šalinimas.

Socialinės atskirties problemų neįmanoma pašalinti „dienos“ ir „krizių centrais“, vietos bendruomenių ir kitų NVO entuziastų pastangomis. Reikia šalinti socialinę atskirtį formuojančių veiksnių. Neverta ginčytis su prof. Raimondu Kuodžiu, teigiančiu, kad yra „dvi ekonomikos“ – Vilnius ir kita Lietuva. Tačiau toje „kitoje Lietuvoje“ reikia **kitų** – ekonominių ir organizacinių – priemonių, reikia **kitos viešojo valdymo teorijos** ir praktikos.

Lietuvos mokslininkai jau geba kurti tokius įrenginius, kaip dirbtiniai žemės palydovai ir neinvaziniai galvospūdzio matuokliai, geba atskleisti sudėtingiausias genomų redagavimo paslaptis. Tačiau nereikia priešinti dirbančių gamtos, technologiniuose ir socialiniuose moksluose, primityviai aiškinant, kad socialinių mokslų tyrėjų esą turime per daug. Tik dera pripažinti, kad didžioji dalis dabartinių socialinių mokslų atstovų vengia išsamiai tyrinėti socialinės atskirties formavimosi procesus, nedrįsta pripažinti, kaip susiformavo „dvi ekonomikos“, nes toje „kitoje ekonomikoje“ iš tikrųjų jokios ekonomikos nėra. Dalis socialinių mokslų atstovų gerai supranta, kad jų srities įrankių atskirties problemoms spręsti nepakanka. Čia būtinai reikia tarpdisciplininio požiūrio – koordinuotų socialinių, gamtos ir technologinių mokslų pastangų. Revoliucija informacinėse technologijose leidžia statyti moderniausias įmones visur, kur tik yra geras susisiekimasis ir greitis internetas. Kai bus suprasta, kad užmiėsčio teritorijų ekonominių problemų negali (ir net neprivalo) išspręsti tik agrarinis sektorius, atsivers kelias gyvybingai strategijai kurti.

Visa tai nėra tik Lietuvos „tulpiakiečių“ reikalas. Tai aktualu ir visoje Europos Sąjungoje, ir globaliu mastu, kai matome beprasmiško žiaurumo, „pabėgėlių krizės“ ir gimtųjų namų praradimo apraiškas.

LIETUVOJE SUKURTOS UGDYMO PRIEMONĖS ĮVERTINTOS UŽ ATLANTO

Eglė Derkintytė

„Lietuvių mokykla Vašingtone“ – ką tik pirmųjų mokslo metų pabaigos sulaukusi lituanistinė mokykla, įsikūrusi netoli JAV sostinės. Aukštus ugdymo reikalavimus išsikėlus mokykla – pirmoji užsienyje, išreiškusi susidomėjimą naudotis lietuvių sukurtu produktu – TAMO e. dienyne ir elektroninėmis pratybomis EMA. 2015 m. liepą įkurta mokykla padeda į Lietuvą planuojantiems grįžti vaikams pasiruošti mokytis bendrojo lavinimo mokyklose. Šiuo metu joje mokosi 35 mokiniai nuo 4 iki 16 metų, kurių žinių lygis – labai skirtingas, todėl mokymosi diferencijavimo klausimas yra itin svarbus.

Mokykloje naudojama stipri akademinė lietuvių kalbos ir kultūros programa. Vaikų individualus kalbėjimo lygis nuolat vertinamas, todėl „Lietuvių mokykla Vašingtone“ kreipėsi į TAMO kūrėjus dėl galimybės naudotis e. dienyne ir elektroninėmis pratybomis EMA. „Ieškodami sprendimų, kaip geriau motyvuoti vaikus mokytis gimtosios kalbos, o pamokas organizuoti, remiantis diferencijavimo principais, atsigręžėme į Lietuvos ugdymo priemonių kūrėjus, – sakė Ilona Verbušaitienė, „Lietuvių mokyklos Vašingtone“ direktorė. – Šiais mokslo metais mokiniai turėjo galimybę naudotis elektroninėmis pratybomis. Atrodo, kad radome tai, ko reikia – diferencijuotas ir individualizuotas užduotis.“

Direktorės teigimu, mokiniams, kurie lietuvių kalbos mokosi kaip antrosios, nėra lengva atlikti visas pratybų užduotis, kadangi pamokos vyksta tik 33 šeštadienius per metus. Nuosekliai mokytis gramatikos taip, kaip mokosi mokiniai Lietuvoje, nėra galimybės. Tačiau e. pratybose moksleiviai gali rasti įvairaus lygio užduočių, gali pereiti nuo lengvesnių prie sunkesnių. O tai – labai didelis privalumas.

■ Nukelta į 8 p.

TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA APIE SAVIVALDOS TOBULINIMĄ

Kviečiame mokslininkus ir praktikus 2016 m. spalio 13–15 d. dalyvauti 5-ojoje tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Geras valdymas vietos savivaldoje: sąveikaujančio valdymo plėtros galimybės ir iššūkiai“. Konferenciją organizuoja Šiaulių universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešojo administravimo katedra.

Kviečiame pristatyti žodinius pranešimus ir teikti straipsnius šiomis tematinėmis kryptimis:

- sąveikaujančio valdymo gebėjimų ir kompetencijų stiprinimas vietos savivaldoje;
- demokratijos stiprinimas vietos savivaldoje, plėtojant sąveikaujantį valdymą;
- tarpsektorinė partnerystė sąveikaujančio valdymo pagrindas;
- nuo e. valdžios sąveikaujančio e. valdymo vietos savivaldoje link;
- viešųjų paslaugų efektyvinimas, stiprinant sąveikaujantį valdymą;
- etika, teisė ir sąveikaujantis valdymas;
- socioekonominiai savivaldybių raidos pokyčiai, plėtojant sąveikaujantį valdymą.

Konferencijos dalyvius kviečiame siūlyti pranešimus plenariniame posėdyje.

Svarbios datos:

- 2016 m. rugsėjo 4 d. – registracija į konferenciją;
- 2016 m. spalio 1 d. – konferencijos dalyvio mokesčio pervedimas;
- 2016 m. spalio 1 d. – straipsnio pateikimas

Daugiau informacijos rasite universiteto interneto svetainėje www.su.lt.

Vilniaus g. 88, 76285 Šiauliai, Lietuva,

el. paštas localgovernment2013@gmail.com

„MOKSLO LIETUVAI“ – IŠ BOSTONO

Lituanistinis švietimas JAV: sėkmės laidas – ryšiai su Lietuvos mokslo institucijomis

Interviu su Gailute Urbonaitė-Narkevičiene, Bostono lituanistinės mokyklos direktore

– Kokios priežastys ar aplinkybės paskatino atvykti į JAV?

– Į Jungtines Amerikos Valstijas atvykau 1995-aisiais. Tuomet dirbau Vilniaus universitete, Lituanistinių studijų katedroje, kur atvyko studijuoti mano būsimo vyras, Amerikos lietuvis. Jis užaugo nekalbėdamas lietuviškai, tačiau visada laikė save lietuviu ir per metus Lietuvoje išmoko lietuvių kalbą. Ketinome gyventi Lietuvoje, tačiau mums, jaunai šeimai, deja, nepavyko...

– Kiek laiko dirbate JAV? Papasakokite „Mokslo Lietuvos“ skaitytojams apie savo darbus Jungtinėse Amerikos Valstijose.

– JAV gyvenu ir dirbu nuo 1995 m. Man, tuomet jaunai lituanistei iš Lietuvos, pa-

kalbų instituto projektai. Tai taikomosios kalbotyros darbai, paremti novatoriškais metodais, kompiuterine analize.

– Kaip šiuo metu yra organizuotas lituanistinis švietimas Amerikoje? Kokie mokiniai dabar sudaro daugumą lankančių lituanistines mokyklas?

– Tai be galo platus klausimas! Lituanistinis švietimas Amerikoje turi bemaž tokias pat galias šaknis kaip ir pačių emigrantų į JAV istorija. Pokariu atvykėlių intelektualų įkurta JAV Lietuvių bendruomenės Švietimo taryba šiuo metu jungia 37 lituanistines mokyklas, kurių seniausios, beje, ir yra Los Andželo Šv. Kazimiero ir mūsų Bostono lituanistinė mokykla. Mokyklas lanko įvairių kartų lietuvių išeivijos atstovai – nuo pernai

ir 7–8 klasių dalį. Praėjusiais metais taip pat pradėjome kurti moksleivių kalbos lygio testavimo sistemą.

– Kuo pedagoginis darbas JAV lituanistinėse mokyklose skiriasi nuo įprastinio pedagoginio darbo, pavyzdžiui, Lietuvos mokyklose?

– Lituanistinė mokykla JAV – tai pirmiausia bendruomeninė, savaitgalinė mokykla, į kurią susirenka mokiniai, penkias dienas per savaitę mokėsi amerikietiškos bendrojo lavinimo mokyklose. Jų tikslas yra ne tik įgyti lietuvių kalbos, istorijos žinių, bet ir pabendrauti su rečiau matomais bendraamžiais lietuviais. Moksleivių kalbos lygis klasėse ar amžiaus grupėse dažnai skiriasi. Pasitaiko, kad vienoje klasėje sutiksi

tuvių kalbos vadovėlių, tačiau netrukus kartu dirbanti redaktorė pasiūlė pradėti žodynu. Darbas turėjo trukti dvejus metus, tačiau, iškilus techninėms problemoms, darbavausi septynerius. „Praktinis lietuvių kalbos žodynas: lietuvių–anglų/anglų–lietuvių“ dienos šviesą išvydo 2013 m. pabaigoje prieš Kalėdas. Juo prekiaujama didžiausiose knygų parduotuvių tinkluose, internetu.

– Kuo Lietuvos mokslo ir švietimo institucijos galėtų padėti, organizuojant lituanistinį švietimą, skatinant užsienyje gyvenančių tautiečių dalyvavimą mokslinėje, švietėjiškoje ir kultūrinėje veikloje?

– Manychiau, kad lituanistinį švietimą turėtų vykdyti patys išeivijos lietuviai, tačiau

Bostono lituanistinės mokyklos pirmoji mokslo metų diena

sisekė, kad neteko keisti profesijos, kaip daugeliui. Nuo pat pirmų gyvenimo Masačusetso valstijoje dienų panirau į lietuvių bendruomenės gyvenimą, dirbau „Neringos“ stovykloje ir bendrojo lavinimo mokyklose su dvikalbiais vaikais. Kai gimė mūsų vaikai Kristina, Lukas ir Andrius, atskubėjau ir į Bostono lituanistinę mokyklą, kurioje dešimt metų dirbau mokytoja. Dabar jau šešti metai, kai jai vadovauju. Be to, tenka nemažai dirbti ir kitose srityse: vertėjauju teismuose ir ligoninėse, mokau lietuvių kalbos įvairiuose kalbos kursuose. Įdomiausi, filologinę „ugnelę“ kurstantys darbai – Merilando universiteto ir Bostono

ar užpėnai atvykusių iš Lietuvos vaikų iki trečios ar net ketvirtos kartos pokario ar prieškarinio lietuvių vaikaičių ir provaikaičių. Bostono lituanistinėje mokykloje, kuri atsirado iš 1949 m. įkurto Tremtinių ratelio, šiuo metu mokosi apie 120 vaikų ir 18 suaugusių. Lituanistinė mokykla, mano manymu, tai iš tiesų vaiko vartai į globalią Lietuvą, kalbą ir kultūrą, padedanti puoselėti jaunosios kartos tautinį identitetą ir savimonę. Švietimo taryba remia lituanistines mokyklas, platinama vadovėlius, organizuodama mokytojų tobulinimosi kursus, kasmetinius rašinių ir piešinių konkursus, skirstydama Lietuvių fondo paramą.

– Papasakokite apie savo dalyvavimą JAV LB organizuojamame lituanistiniame švietime?

– Į Bostono lituanistinę mokyklą atėjau 1999 m., mokytojau 10 metų ir 2011 m. tapau jos direktore. Džiaugiuosi, kad aš, buvusi Lituanistinių studijų katedros dėstytoja, galėjau Amerikoje pritaikyti savo profesines žinias ir patirtį. Penkerius metus buvau ir JAV LB Švietimo tarybos narė. Man visada buvo svarbus mokymo proceso efektyvumas, nuoseklumas, programų ir testavimo klausimas. Šiuo metu drauge su jauna kolege iš Lietuvos, Rita Mikeliūnaitė, kuriame naują koncepciją parentą lietuvių kalbos mokymo programą. Jau sukurtos 1–4, 5–6 klasių dalys, o iki metų pabaigos turėtume pabaigti

net keturių kalbos lygių vaikus. Tai labai apsunkina mokytojų darbą, jiems reikia ne tik kalbos mokymo įgūdžių ir metodikos. Svarbu kantrybė, išmonė, kūrybingumas. Taip pat labai svarbu sugebėti uždegti ir motyvuoti jaunosius lietuvius, gyvenančius diasporoje, įžiebtį patriotizmo jausmą, „lietuvišką ugnelę“.

Kitas dalykas – mūsų mokytojai labai dažnai nėra profesionalūs pedagogai. Jie dirba kitus darbus visą savaitę, o savaitgalius ir laisvalaikį aukoja pasiruošimui pamokoms ir darbui lituanistinėse mokyklose. Svarbu suprasti, kad lietuvių kalbos mokymas Lietuvoje ir diasporoje iš esmės skiriasi dėl skirtingos pačios mūsų kalbos situacijos. Lietuvoje tai yra gimtoji ir valstybinė, visos gyvenamosios apsupty kalba, o išeivijoje – tai tėvų ir protėvių, siaurosios apsupty, bendruomenės paveldėta kalba. Paveldėtos kalbos mokymo metodikos labai skiriasi nuo gimtosios ir valstybinės kalbos mokymo. Deja, tai suvokia ne visi pedagogai.

– Papasakokite, kaip atsirado susidomėjimas žodynais ir kilo mintis parengti naujus žodynus. Kaip jais galima pasinaudoti?

– Žodynas mano darbo „kraitelėje“ yra tik vienas, ir ne aš tuo darbu susidomėjau. Mane susirado „Hippocrene Books“, didelė žodynų ir enciklopedinių leidinių leidykla Niujorke. Iš pradžių buvo mintis rašyti lie-

labai praverstų paveldėtos kalbos mokslinės studijos, praktiniai metodologiniai patarimai. Drįstu teigti, kad lietuvių lingvodidaktika apskritai turėtų šiek tiek pasivyti pasaulinių kalbų pažangiųjų studijų kontekstą, ypač dvikalbystės ir lietuvių paveldėtosios kalbos tyrimų srityje.

Lituanistinių mokyklų mokymo turinys neapsiriboja tik lietuvių kalba. Čia svarbi literatūra, istorija, etnokultūra, todėl ir jų dėstymo metodika išeivijos mokykloje taip pat turėtų būti studijuojama ir tobulinama. Esu labai dėkinga LR švietimo ir mokslo ministerijos Užsienio lietuvių skyriaus darbuotojams bei Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedros specialistams už nuoširdų išiklausymą į mūsų problemas, atvirą ir produktyvų dialogą.

Švietėjiškoje ir kultūrinėje veikloje dalyvauja daugybė lietuvių. Tas dalyvavimas nėra lengvai apibūdinamas ir yra be galo įvairus. Tai ir darbas lituanistinėse mokyklose, lietuviškose vaikų vasaros stovyklose, skautų, ateitininkų organizacijose, renginių organizavimas ir jų lankymas. Dauguma šeimų aukoja savo brangų laiką lietuviškai veiklai, veža vaikus į lituanistines mokyklas, visais būdais savo atžaloms bando įdiegti ir įprasminti lietuvišką savimonę. Aš, trijų jau bemaž suaugusių vaikų mama, dar norėčiau girdėti ir iš Lietuvos sklindančią žinią:

Su bičiule ir buvusia bendradarbe dr. Loreta Vilkiene Vilniaus universiteto Filologijos fakultete

Lituanistinis švietimas JAV: sėkmės laidas – ryšiai su Lietuvos mokslo institucijomis

Interviu su Gailute Urbonaitė-Narkevičiene, Bostono lituanistinės mokyklos direktore

Gaila Narkevičienė su dukra Kristina

„Man reikia tavęs, lietuvi!“ Antra vertus, labai norėtusi išvysti ir aiškesnę Pasaulio lietuvių bendruomenės švietimo komisijos viziją, jausti jos lyderystę, formuojant lituanistinio švietimo kryptis įvairiose pasaulio šalyse.

– Kokias naujas Lietuvoje ir užsienyje gyvenančių bendradarbiavimo perspektyvas būtų tikslinga plėtoti?

– Noriu tikėti, kad toliau dirbsime su VU Lituanistinių studijų katedra bei švietimo ir mokslo ministerija, kurdami lietuvių kalbos testavimo sistemą. Šių metų balandį šešiose JAV lituanistinėse mokyklose įvyko pirmasis lietuvių kalbos A1–B1 lygių testas, kurį vykdė specialiai tam parengtos egzaminuotojos Kazickų šeimos fondo finansuotame specialiaame seminare. Testo rezultatai parodė, kad testas – labai prasmingas, nes svarbu įvertinti

įvairių kalbos lygių žinias. Reikalinga toliau tirti lietuvių paveldėtą kalbą ir kurti aukštesnių jaunimo kalbos lygių (B2 ir C1) aprašus bei jų pagrindu parengtus testus. Ne mažiau aktualu rengti tokias mokymo priemones ir programas, kurios padėtų vaikams mokytis, o mokytojams mokytis nuosekliau, efektyviai ir sąmoningai siekiant aukštesnio kalbos lygio. Tikiuosi, kad tai taps prioritetine lietuvių lingvodidaktikos sritimi.

Tikiu, kad visi drauge turime ieškoti būdų, kad jaunuoliai, turintys formalų kalbos lygio dokumentą, galėtų gauti papildomų akademinį kreditų Amerikos bendrojo lavinimo ir aukštosiose mokyklose. Taip ne tik įprasmintume lietuvių kalbos pasiekimus, bet ir garsintume Lietuvos vardą pasaulyje.

– 1997 m. pabaigoje Čikagoje, Jaunimo centre įvyko X Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas. Jame pirmą kartą buvo organizuota švietimo (edukologijos) sekcija. Mūsų šūkis buvo: „Pasaulio lietuvių talka – Lietuvos švietimui.“ Pavyko sukviesti nemažą būrį JAV dirbančių intelektualų, kurie dalyvavo sekcijos darbe, skaitė pranešimus, diskutavo su iš Lietuvos atvykusiais mokslininkais. Visi pranešimai, artėjant simpoziumui, buvo sudėti į knygą „ŠVIETIMAS. 10-ojo simpoziumo darbai“, kuri buvo išleista 100 egzempliorių tiražu. Mums labai padėjo Klivlande gyvenanti Rūta Degutienė, turinti nedidelę leidyklą. Leidinį maketavo dailininkas Algirdas Muliolis ir mokytoja Amanda Muliolienė. Pranešimus skaitė Raimonda Mikatavogė, gyvenanti netoli Baltimorės, labai populiarių knygų, skirtų imigrantams,

Su kolegėmis iš Bostono lituanistinės mokyklos per poilsio valandėlę. Iš kairės: Eglė Šleženė, Ieva Račkutė, Gaila Narkevičienė, Asta Balandytė. Gailos Narkevičienės asmeninio archyvo nuotrauka

autorė, vedanti tiesiogines televizijos laidas, gabių vaikų mokyklos direktorė Kašubaitė-Binder, pedagogė, APPLE organizatorė Irena Giedraitienė-Gedris. Šią idėją tvirtai rėmė tuometinė švietimo tarybos pirmininkė, dabar jau iškeliausi į amžinybę, Regina Kučienė, kuri padėjo įveikti senųjų simpoziumo organizatorių pasipriešinimą. Beje, jie priešinosi todėl, kad tokios sekcijos anksčiau nebuvo, o dabar ją nori organizuoti ne „dypukai“ arba jų vaikai, o kažkokie „tarybukai“, t. y. atvykę iš Lietuvos. Jei ne p. Reginos parama, mums nebūtų pavykę. Ar vėlesniuose simpoziumuose šios sekcijos idėja buvo tęsiama?

– Kiek žinau, JAV LB Mokslo taryba, iš pirmininko pareigų pasitraukus dr. Reginai Balčaitienei, nebeegzistuoja, taigi simpoziumų organizuoti kol kas neplanuojama.

– Dabar rušiamės išleisti šią knygą kaip mokslo šaltinių publikaciją, kad kuo daugiau žmonių ją galėtų perskaityti. Lietuvoje yra išlikę tik keli egzemplioriai, šio rinkinio nėra net Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Daug to rinkinio autorių jau yra iššęję amžinybę, tačiau jų mintys tebėra aktualios, atspindinčios ne tik praeities problemas. Ar atsirastų tarp išėivijos pedagogų, kuriuos ši knyga domintų?

– Dauguma JAV švietimo sistemoje dirbančių asmenų yra vadinamosios mamos-praktikės, akylai nesekančios mokslo pasiekimų ar permainų. Kaip filologė, esu įsitikinusi, kad mokslo ir švietimo istorijai tokie renginiai yra svarbūs ir jų medžiaga turėtų būti prieinama didžiausiose Lietuvos bibliotekose bei internetinėse leidinių saugyklose.

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETE

Pakviestųjų studijuoti – 7 proc. daugiau nei praėjusiais metais

Pasibaigus pirmajam pagrindinio priėmimo į aukštąsias mokyklas etapui, Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti (LAMA BPO) praneša, kad šiemet pakviestųjų studijuoti į aukštąsias mokyklas sumažėjo net 17 procentų, iš jų – 3 procentais gavusių kvietimą į valstybės finansuojamas vietas. Tačiau, lyginant su 2015 m., pakviestųjų studijuoti į Vilniaus Gedimino technikos universitetą valstybės finansuojamas vietas skaičius išaugo 7 procentais: nuo 1207 – praėjusiais metais iki 1296 – šiais metais.

„Stebint bendrus rezultatus, VGTU išsiskiria padidėjusiu studentų skaičiumi ir toliau išlaiko aukštą poziciją Lietuvos aukštųjų mokyklų lyderių trejetuke. Tam nesutrukdė ir nuo 1,5 iki 2 pakeltas minimalus stojimo balas bei limituotas pakviestųjų skaičius, kai kuriose studijų programose stengiantis išlaikyti aukštą studijų kokybę. Mums svarbu ne tik kokiais balais įstojo, bet ir kokiais balais universitetą baigs“, – sako VGTU studijų prorektorius Romualdas Kliukas.

Į populiariausias VGTU studijų programas, kaip, pavyzdžiui, multimedija ir kompiuterinis dizainas bei bioinžinerija, buvo dvigubai daugiau pretendentių, o į orlaivių

Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentai. VGTU archyvo nuotr.

pilotavimo ir skrydžių valdymo programas pretendentių buvo net aštuonis kartus daugiau nei pakviestųjų studijuoti. „Kaip žinia, šiemet valstybė dvigubai padidino informacinių technologijų (IT) studijų finansavimą. Viešoje erdvėje džiaugiamasi, kad kai kurios IT studijų programos sulaukė kelių šimtų norinčių studijuoti, tačiau nekalbama apie tai, kiek bus priimta daugiau dėstytojų, kurie turi ne tik gerai išmanyti savo dalyką, bet

ir turėti praktinių žinių bei edukologinių kompetencijų. Nuo to labai priklauso, kaip studentai gebės mokytis, spręsti problemas ir įsiliesti į darbo rinką“, – sako VGTU studijų prorektorius.

Edukologinių kompetencijų didinimas VGTU yra privalomas visiems dėstytojams. Be to, apie dėstytojus ir dėstytojų kokybę grįžtamąjį ryšį pateikia ir studentai kasmetinėse apklausose. Pasak Romualdo Kliuko, jei į darbo rinką vienu metu ateis keli šimtai specialistų, darbdaviai bus priversti žiūrėti į diplomo išrašą.

Žvelgiant į atskirų studijų programų populiarumą, tendencijos išlieka labai panašios: daugiausia studentų Vilniaus Gedimino technikos universitete pakviesta studijuoti į multimedijos ir kompiuterinio dizaino

(137), kūrybinių industrijų (103), programų inžinerijos (119) bei statybos inžinerijos (110) studijų programas.

Nuo liepos 29 d. 16 val. iki liepos 31 d. 17 val. vyks antrasis pagrindinio priėmimo etapas, kurio metu Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrojo priėmimo informacinėje sistemoje stojantieji gali atnaujinti savo prašymą. Keisti galima tik pirmojo etapo prašyme nurodytų pageidavimų eiliškumą, tačiau neleidžiama įtraukti naujų pageidavimų ar keisti finansavimo pobūdžio.

Netrukus prasidės antrasis papildomas priėmimas į II pakopos studijas, tačiau jau po pirmojo etapo matyti, kad VGTU sulaukė daugiausia norinčių studijuoti magistro studijose. Šiemet jau gauta 1226 prašymai, pasirašyta 830 sutarčių. Tai jau dabar daugiau nei šimtu viršija praėjusių metų rezultatus po visų etapų. Kaip ir prieš metus, populiariausios išlieka šios programos: statinio informacinio modeliavimo, bioinžinerijos, informacinių sistemų programų inžinerijos, kūrybos visuomenės komunikacijos, ekonomikos inžinerijos studijų programos. Parengta pagal VGTU Viešosios komunikacijos direktijos pranešimą „Mokslo Lietuvai“

Aktyvus dalyvavimas apklausose – netiesioginė, tačiau apčiuopiama nauda gyventojams

Viešos gyventojų apklausos dažnam piliečiui atrodo tuščias laiko gaišimas ir neracionalus lėšų naudojimas. Atseit, kokia iš jų nauda? Tačiau Kauno technologijos universiteto sociologo dr. Vaido Morkevičiaus teigimu, apklausos gyventojams gali atnešti daug netiesioginės, tačiau apčiuopiamos naudos. KTU Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešosios politikos ir administravimo instituto vyr. mokslo darbuotojo pastebėjimu, nors pagal dalyvavimą Lietuvos statistikos departamento (LSD) atliekamos viešosios nuomonės apklausose neišsiskiriame iš kitų Vakarų valstybių (paprastai dalyvauja mažiau nei pusė atrinktų gyventojų), neaktyvus piliečių dalyvavimas yra nemaža problema. Europos socialinio tyrimo nacionalinis koordinatorių V. Morkevičius neabejoja, kad šiuo metu tiesioginės apklausos vis dar yra efektyviausias būdas išsiaiškinti gyventojų poreikius, nuomones ir požiūrius, todėl ragina žmones aktyviau dalyvauti apklausose.

Artimiausią visuotinį gyventojų ir būstų surašymą Statistikos departamentas planuoja vykdyti 2021 m. Nesenai buvo atlikta apklausa, kuria siekta išsiaiškinti, kokios šio surašymo informacijos reikėtų vartotojams. (Paskutinį kartą visuotinis surašymas vykdėtas 2011 m.)

– Kokia yra Lietuvos statistikos departamento (LSD) vartotojų apklausų reikšmė šalies gyventojams? Kuo jos yra svarbios ir naudingos jas sudariusiam Statistikos departamentui, gyventojams, valstybei?

– Gyventojams tokios apklausos neturi tiesioginės reikšmės. Šios apklausos yra svarbios ekspertams, mokslininkams ir visiems tiems, kurie išmano, kur ir kaip naudoti statistikos duomenis. Statistikos departamentas vykdo įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytus įsipareigojimus. Taigi, jo veikla ir galimybės yra gana griežtai apribotos. Todėl ekspertai, mokslininkai ir visuomenė, išreikšdami nuomonę statistikos duomenų vartotojų apklausose, gali nurodyti

KTU Viešosios politikos ir administravimo instituto vyr. mokslo darbuotojas Vaidas Morkevičius

ypatingą tam tikrų duomenų poreikį, kurių rinkimas yra reikšmingas valstybei. Tada departamentas gali būti įpareigotas rinkti nurodytus papildomus duomenis. Taip atsirastų galimybė sužinoti, pavyzdžiui, kaip gyvena ne tik apskritis, bet ir atskira savivaldybė, išryškėtų daug tikslesnis vaizdas, kur ir kas yra gerai, o kur iškyla naujos problemos. Politikams šie duomenys naudingi tuo, kad jais remiantis galima formuoti efektyvesnę regioninę ir socialinę politiką, o tai jau būtų reikšminga nauda visuomenei.

– Koks yra Lietuvos visuomenės požiūris į gyventojų apklausas?

– Dalyvavimas viešosios nuomonės apklausose Lietuvoje – nemaža problema, nes atrinkti respondentai dažnai nesutinka arba nenori atsakinėti į klausimus, arba sunku pasiekti respondentus. Didelių nacionalinių apklausų trukmė kartais siekia ir iki trijų mėnesių. Tokia pati situacija vyrauja ir Vakaruose. Tiesa, kai kuriose Europos valstybėse, pavyzdžiui, Islandijoje, žmonės apklausose dalyvauja gana aktyviai. Taip yra todėl, kad šioje šalyje žmonėms anksti suformuojamas įprotis jose dalyvauti, nes dauguma jų tai pradeda dar mokykloje. Taigi, viskas priklauso nuo šalies kultūros ir ten vyraujančių tradicijų. Pagal dalyvavimą apklausose Lietuva ES šalių sąrašė būtų šiek

ties aukščiau vidurkio. Vyrauja tendencija, kad kuo labiau šalis ekonomiškai pažengusi, tuo pasyviau jos gyventojai dalyvauja apklausose.

Antra vertus, Lietuvoje yra apklausų, kuriose dalyvauja didesnis atrinktų respondentų procentas. Pavyzdžiui, Europos socialinio tyrimo apklausų atsakymų grįžtamumas siekia 70 procentų. Taigi, dalyvavimas apklausose priklauso ir nuo to, koks tyrimas atliekamas ir kaip svarbu jame surinkti kuo reprezentatyvesnius atsakymus. Jeigu duomenys pristatomi visuomenei ir tyrėjams kaip svarbūs ir patikimi, atitinkamai labiau stengiamasi ir atrinkti bei apklausti kuo daugiau respondentų.

– Ar apklausos yra vienintelis efektyvus ir patikimas būdas išsiaiškinti gyventojų poreikius?

– Šiuo metu tiesioginės apklausos vis dar yra efektyviausias būdas išsiaiškinti poreikius, gyventojų nuomones ir požiūrius. Kiti galimi apklausų būdai – apklausa telefonu ar internetu. Pastarasis būdas sparčiai populiarėja, tačiau tiek internetinėse, tiek telefoninėse apklausose respondentų pasiekiamumas paprastai būna dar mažesnis. Be to, ir respondentų imtis dažnai gali būti nereprezentatyvi ar iškreipta. Kalbant apie nacionalines gyventojų apklausas, reikia pažymėti, kad geriausias yra tokios apklausos, kuriose periodiškai, pavyzdžiui, kas 3 ar 6 mėnesius, dalyvauja atrinkti respondentai. Taip galima stebėti respondentų požiūrių ar gyvenimo sąlygų kaitą ir nustatyti, kas daro įtaką tam.

Deja, Lietuvoje tokios apklausos beveik nevykdomos, išskyrus kai kurias Statistikos departamento apklausas, nes jų įgyvendinimas reikalauja daug finansinių ir organizacinių išteklių. Tai sunkiai gali sau leisti daugelis mokslo institucijų. Reikėtų didesnio mokslų finansuojančių institucijų supratimo, kad tokie tyrimai yra ypač vertingi.

– Jūsų nuomone, ar Lietuvos statistikos departamento vartotojų apklausa dėl gyventojų ir būstų surašymo statis-

tinės informacijos poreikio paskatins gyventojus 2021 m. aktyviau dalyvauti šalies gyventojų surašyme?

– Paprastai aktyviausi gyventojų ir būstų surašymo darbai pradami vykdyti pusmetį prieš patį surašymą. Nuolatinis priminimas apie gyventojų ir būstų surašymą – vienas iš būdų didinti šios apklausos žinomumą, pritraukti gyventojus ir parodyti šios apklausos svarbą visuomenei. Kitos Europos valstybės taip pat organizuoja gyventojų surašymus, tačiau pastaruoju metu tam skiriama mažiau reikšmės. Pavyzdžiui, Vokietijoje visuotinis

Klausimyno pildymas. KTU fotoarchyvo nuotr.

gyventojų ir būstų surašymas nebėra vykdomas, nes tai reikalauja daug valstybės lėšų, kadangi šioje šalyje gyventojų skaičius yra labai didelis. Ten daromos atrankinės apklausos, kuriose dalyvauja daug respondentų.

– Ką patartumėte Lietuvos statistikos departamento vartotojų apklausų rengėjams?

– Svarbu, kad Lietuvos statistikos departamentas atsižvelgtų į ekspertų, mokslininkų ir gyventojų poreikius ir įtrauktų tuos klausimus, kurie labai svarbūs statistikos duomenų vartotojams. Departamentas galėtų skatinti vartotojus reikšti savo nuomonę apie tai, ar juos tenkina paslaugų teikimas, ar sistema yra pakankamai suprantama ir lengvai prieinama. ■

BALTIJOS BANGOS – ELEKTROS ENERGIJOS GAVYBAI

■ Atkelta iš 2 p.

bangos yra pačios aukščiausios ir galingiausios. Europoje tai yra Atlanto vandenyno pakrantės. Pavyzdžiui, mūsų Baltijos jūros kaimynai švedai tam skiria daug dėmesio, bet jie nesidomi Baltija. Didžiausias jų tyrimų centras yra Šiaurės jūros pusėje. Taigi visi įrenginiai, skirti komerciniam naudojimui, sukurti vandenynų sąlygomis. Jei tokį įrenginį atvežtume į Baltijos jūrą, nieko gero iš to nebūtų“, – sako E. Kasiulis.

Geriausio varianto, kaip pažaboti Baltijos bangas, mokslininkas ieško jau šeštus metus. Nors jūros bangų pasauliniai išteklių – milžiniški, jų naudojimo pažangą stabdo sudėtingos jūrinės sąlygos. „Didelės apkrovos dirbant normaliu režimu, dar didesnės – audrų metu. Jūros vanduo nėra draugiškas metalui, daug darbų vyksta po vandeniu ir t.

t. Bangų energija turi tendenciją didėti toliau nuo kranto, tačiau tostant nuo kranto darbai brangsta“, – sako mokslininkas.

Nauji sprendimai

„Turbinas, kurios gamintų elektros energiją, galima statyti netoli kranto – bangolaužiuose, panašiuose, kokie yra Klaipėdos jūrų uoste. Bangolaužius galima rekonstruoti, į juos instaliuojant turbinas, kurios gamintų elektros energiją. Bangolaužis skirtas išskaidyti bangų energiją, tačiau ją galėtume paversti elektra. Idėja – gana paprasta, nereikia dirbti atviroje jūroje. Turbina montuojama sausoje vietoje, galima bet kada prieiti, o esant reikalui, pataisyti. Tai vienas iš variantų, kuris gali būti įgyvendintas ir Lietuvoje“, – įsitikinęs mokslininkas.

Tirdamas Baltijos bangas, E. Kasiulis pastebėjo ir daugiau įdomių faktų. „Pastebėjau, kad šiame amžiuje padažnėjo aukštų bangų atvejų, kai anksčiau jų nebūdavo, pavyzdžiui, rugpjūčio ar kovo mėnesiais.“ Bet koku atveju sezoniskumas vis dar išlieka svarbus veiksnys. „Vasarą bangų energetiniai ištekliai Lietuvoje yra net du tris kartus mažesni nei žiemą, tačiau žiemą daugiau energijos ir reikia. Jei audrų padaugėja žiemą, tai yra puiku“, – sako specialistas.

Kitas žvilgsnis į jūrą

„Bangas matau per kompiuterio ekraną, per skaičius, analizę. Anksčiau, būdamas prie jūros, galvodavau, kaip gražu: poilsis, vėjas... O dabar dairausi, kaip bangos dūžta, kurioje vietoje jos pradeda prarasti energiją“, – pasakoja mokslininkas. Ten, kur banga

lūžta, dalis energijos jau būna prarasta, todėl šioje vietoje statyti jėgaines nėra geriausia vieta. „Kiekviena banga turi savo ilgį ir aukštį. Toje vietoje, kur gylis yra pusė bangos ilgio, banga pradeda prarasti savo energiją. Klaipėdos bangolaužius aukštesnės bangos pasiektų, praradusios apie 30 proc. energijos. Tai nėra blogas variantas, tačiau puikiai iliustruoja, kodėl, norint išgauti daugiau bangų energijos, reikia keliauti kuo toliau į jūrą“, – sako E. Kasiulis.

Klaipėdos jūrų uostas planuoja rekonstrukciją. Tai būtų puiki proga panaudoti ASU mokslininko patirtį ir bangolaužiuose įdiegti jėgaines. Ar šis ambicingas planas bus įgyvendintas, paaiškės jau netolimoje ateityje. *Autorė yra ASU Viešųjų ryšių ir rinkodaros skyriaus vedėja* ■

APLANKIUS PIETŲ IR ŠIAURĖS KORĖJĄ

Bveik pusę metų Pietų Korėjoje praleido Kauno technologijos universiteto magistrantas, Nacionalinio inovacijų ir verslo centro Technologijų perdavimo klasterio vadovas Paulius Kozlovas. Penkias dienas jam pavyko pabūti ir bene labiausiai uždaroje pasaulio valstybėje – Šiaurės Korėjoje. Pietų Korėjos sostinėje įsikūrusiame Yonsei universitete P. Kozlovas ne tik studijavo, bet ir stiprino savo kompetenciją darbinėje veikloje.

– Kokios priežastys paskatino dalyvauti konkurse ir išvykti į Pietų Korėją?

– Apsispręsti padėjo profesinė veikla. Mokslo atradimų komercinimas vyko visais laikais, tačiau Pietų Korėja yra viena pirmųjų šalių, sukūrusi aplinką, kurioje naujos technologijos sėkmingai patenka į rinką. Dalyvauti „judumo“ programoje paskatino ir KTU partneris Yonsei universitetas, kuris

metu man labai padėjo ir KTU profesoriai, pasidalinę turimais kontaktais, Pietų Korėjos lietuvių bendruomenė. Už tai visiems esu labai dėkingas.

– Kokį įspūdį paliko Šiaurės Korėja?

– Korėjos pusiasalio istorija yra labai įdomi, net galima rasti panašumų su Lietuva, ypač dėl komunizmo ir kapitalizmo kovos, dalinantis įtakos zonas. Po Japonijos pralaimėjimo Antrajame pasauliniame kare Korėja buvo išvaduota iš Japonijos imperijos, tačiau liko padalinta į Šiaurės ir Pietų. Trejus metus trukęs atviras konfliktas baigėsi ties ta pačia riba, kur ir prasidėjo, tik su dar didesne priešprieša.

Šiaurėje yra įsigalėjęs komunizmas, „tautos vadų“ sudievinimas ir visiška atskirtis nuo likusio pasaulio. Kalbančių apie susivienijimą yra abiejose pusėse, tačiau skirtumai pernelyg dideli, kad tokios kalbos virstų tikrove. Nepanašu, kad režimas Šiaurės Korėjoje greitai metu galėtų griūti, ypač kai didžiosios pasaulio jėgos nėra tuo suinteresuotos. Šiaurės Korėja puikiai tarnauja kaip gera „buferinė“ zona.

– Pietų Korėjoje praleidote vieną semestrą, t. y. penkis mėnesius. Ar galite palyginti švietimo sistemos skirtumus ir įvardinti privalumus bei trūkumus?

– Sistemų ir procesų skirtumų yra, bet kur kas svarbesnis man pasirodė sistemos elementų – studentų ir dėstytojų – požiūrių nesutapimas. Dėstytojams universitetas – tik dalis gyvenimo veiklos. Kai kurie jų turi savo verslą, kiti konsultuoja didžiausius konsorciumus. Patirtys, kurias jie atsineša – neįkainojamos ir visada šviežios, tačiau taip didėja krūvis studentams. Dėstytojai

Seulo panorama nuo sostinės priegose esančio kalno

per paskaitas teorinės medžiagos iš esmės nedėsto. Kadangi „sausą“ teoriją studentai turi įsisavinti prieš paskaitas, tai leidžia daugiau laiko skirti diskusijoms ir susipažinti, kaip teorinės žinios pritaikomos realybėje, pagal dėstytojų pateikiamus pavyzdžius iš praktikos. Studentai Yonsei universitete iš tiesų uoliai mokosi. Studijos jiems yra pagrindinė gyvenimo veikla. Lankomumas – privalomas. Pralaidus daugiau nei 30 proc. paskaitų, į egzaminą nebeverta eiti. Pietų Korėjos studentai yra labai motyvuoti. Nuolatiniai atsiskaitymai neleidžia nutikti „nelaimė“, kuri dažną išstinka Lietuvoje, kai prieš pat sesiją supranti, kad liko nemažai spragų.

– Kas buvo sunkiausia Pietų Korėjoje?

– Susitaikyti su nuolatinėmis eilėmis ir spūstimis, atimančiomis daug brangaus laiko.

– Ką veikėte laisvalaikiu, po paskaitų?

Šiaurės Korėja – Kim mauzoliejus

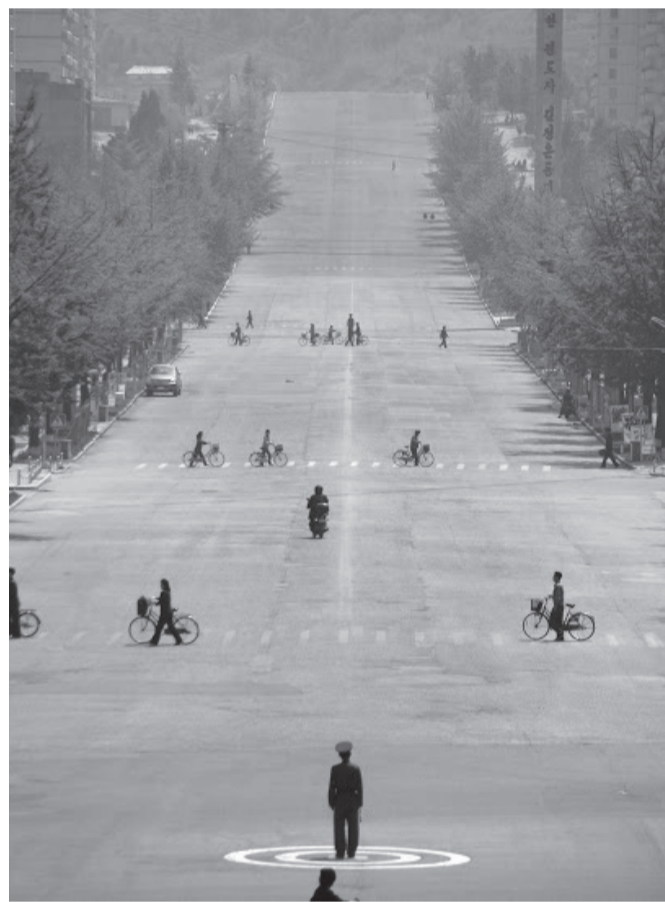

556 metrų aukščio dangoraižis Seule

– Universitetas studentams siūlo per 70 skirtingų užsiėmimų: nuo muzikos iki ledo ritulio. Atsipalaiduoti po mokslų padeda tekvondo treniruotės, žaidimas universiteto krepšinio komandoje, prie kurios prisijungiau. Mėgstantys laiką leisti gamtoje po mažiau nei valandos kelionės metro gali atsidurti masyvių kalnų, juosiančių visą Seulą, nuo kurių atsiveria įspūdingos panoramos, papėdėje.

– Ar po laiko, praleisto Pietų Korėjoje, atsirado naujų pomėgių ar idėjų?

– Pradėjęs analizuoti Pietų Korėjos technologijų perdavimo modelį, jungiantį universitetus su verslo subjektais, pastebėjau, kad šiai šaliai teko susidurti su labai panašiais išbandymais, su kuriais šiuo metu susiduria technologijų perdavimas Lietuvoje. Tačiau žinojimas, kuria kryptimi reikia eiti, anksčiau ar vėliau atves prie tikslo. Lietuvos universitetai vis dar yra gana uždaros bendruomenės, nors situacija kasmet gerėja. Tik maža visuomenės dalis žino, kokios technologijos yra kuriamos ar jau sukurtos. Geriausiu atveju pristatomos sėkmės istorijos. Su šiuo reiškinio kovoti galima, tik tapus atvirais, matomiems ir tiesiogiai pasiekiamiems.

Šiaurės Korėja – pagrindinė miesto gatvė

kartu su Seulo nacionaliniu universitetu ir Korėjos universitetu patenka į labiausiai prestižinių aukštųjų mokyklų trejetą Pietų Korėjoje, dažnai dar vadinamą SKY. Yonsei universitete planavau susitikti su specialistais, užsiimančiais technologijų perdavimu rinkai, su kuriais galėčiau pasikonsultuoti ir pasidalinti profesine patirtimi. Pavyko susitikti tiek su mokslininkais ir technologijų perdavimo specialistais, tiek su verslo ir rizikos kapitalų atstovais.

– Ar korėjiečiai atviri atvykėliams ir noriai dalinasi patirtimi?

– Ir taip, ir ne. Korėjiečiai noriai bendrauja, bet tik tol, kol temos – paviršutiniškos. Gilesnes diskusijas riboja du dalykai: prasta anglų kalba ir per ilgą laiką nusistovėjusi hierarchija: Pietų Korėjoje turėti savo nuomonę ir ją išreikšti viešai gali tik vadovaujamas pareigas einantys darbuotojai. Pietų korėjiečiams buvo labai įdomu išgirsti mano įspūdžius iš Šiaurės Korėjos, kurioje praleidau penkias dienas, nes jiems įvažiuoti į šiaurę – draudžiama. Manau, kad tai man atidarė duris į ne vieną susitikimą. Kelionės

Ant KTU sienos atgijo Leonardo da Vinčio amžinasis variklis

Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto pastato sienas puošia du meniniai projektai. Jaunasis menininkas Linas Kaziulionis vidiniame kieme esančio pastato lauko sieną puošiantį įspūdingą grafitį su Leonardo da Vinčio paveikslų herojėmis papildė antra menine instaliacija, vaizduojančia amžinąjį variklį.

Apie amžinąjį variklį (lot. *perpetuum mobile*), amžinąjį judėjimą dažnai kalbama ir tiesiogine, ir perkeltine prasme. Amžino variklio modelis simbolizuoja pradėtų darbų tęstinumą. Pasak fakulteto dekanės Eglės Butkevičienės, amžinojo variklio principas tapo ir fakulteto bendruomenės narių daugelio idėjų pagrindu. „Sudominti būsimus ir esamus studentus, įtraukti juos į akademinę veiklą, įsukti į prasmingų ir naudingų darbų

ratą, taip sudarant galimybę kiekvienam gauti didesnę grįžtamąją atsaką bei sukurti gražesnę ir geresnę akademinę aplinką ir visuomenę“, – apie piešinyje slypinčią idėją pasakojo E. Butkevičienė.

Įkvėpimo sėmėsi iš da Vinčio

Pasak istorinių faktų, Leonardas da Vinčis kritikavo visus išradėjų bandymus sukurti eilinį „stebuklingąjį ratą“, tačiau mintis, kad amžinasis variklis neįmanomas iš principo, aksioma tapo tik po 200 metų, kai 1775 m. Paryžiaus mokslų akademija liovėsi priimti tokių įrenginių kūrimo paraiškas. Visgi, Leonardo da Vinčio vandens malūno, sukamo jo paties keliamo vandens, paraiška buvo pripažinta, nepridėjus nė vieno kritiško žodžio.

Instaliacija, skirta Leonardo da Vinčio amžinojo variklio projektui. Lino Kaziulionio nuotr.

Atsiminimai apie prof. Povilą Brazdžiūną

Dr. Julius Šalkauskas

Pirmas įspūdis, pradedant fizikos studijas. Prof. P. Brazdžiūno paskaitos. Pirmasis asmuo, su kuriuo susitikome fizikos didžioje auditorijoje, buvo prof. P. Brazdžiūnas. Jau neatsimenu, ar jis prieš pirmąją paskaitą pateikė kokią bendrą įžangą apie fizikos esmę ir reikšmę. Bet pamenu, kad nuo jo pasirodymo auditorijoje ir pirmųjų jo žodžių pajutau besąlygišką pasitikėjimą juo ir simpatiją. Toks įspūdis vėliau visiškai pasitvirtino. Jo paskaitos buvo paprastos ir populiarios, bet anaipol ne banalios ir nesunkiai suprantamos. Juo labiau kad didelė dalis jo teiginių buvo paremta laboranto Bareikos eksperimentinėmis iliustracijomis, kuriose kai kada jis ir pats dalyvaudavo. Nuomonės, kad kai kurios jo paskaitos būdavo nuobodokos, patvirtinti negaliu. Kai kada jos buvo gal kiek monotoniškos, tačiau savo turiniu visada man įdomios. Kalbėjo jis aiškiai, gana lėtai, todėl užtekdamo laiko apgalvoti jo teiginių prasmę, o norint – ir užsirašyti. Jo kalboje jautėsi lengvas aukštaitiškas kupiškėniškas tarmiškumas, ir tai jo kalbą darė daugiau spalvingesnę.

Jo inicijuota Eksperimentinės fizikos grupė. Eksperimentinės užduotys grupės nariams. Po kurio laiko, mums dar studijuojant pirmame kurse, Profesorius sukviė aktyvesnius mūsų kurso ir kelių aukštesnių kursų studentus ir įkūrė Eksperimentinės fizikos grupę prie Studentų mokslinės draugijos. Jos pirmininku paskyrė dvejis metais aukštesnio kurso studentą Juozą Okunį, o mane – jo pavaduotoju. Visiems grupės nariams pasiūlė eksperimentinio darbo temą. Man ir kurso draugui Zakui teko užduotis – išmatuoti elektrono santykį e/m (e – elektrono elektros krūvis, m – jo masė). Mums buvo duotas oscilografas ir kintamos srovės transformatorius su lygintuvu, duodančiu keliolikos kilovoltų pastovią įtampą. Reikėjo atlenkti sufokusuotą oscilografo elektronų pluoštelį lygintuvo sukurtu elektrono lauku ir iš jo poslinkio oscilografo ekrane nustatyti santykį e/m .

Tačiau pastovaus elektrono lauko gauti nepavyko ir jo poveikis tik išfokusavo elektronų pluoštelį taip, kad jo poslinkio išmatuoti nebuvo galima. Nepaisant to, bandymas atlikti šią užduotį buvo naudingas, nes leido susipažinti su oscilografo, t. y. prietaiso, kurį ne kartą teko naudoti vėliau, konstrukcija ir veikimu, kaip ir su lygintuvu, duodančiu aukštą įtampą. Kitiems kurso draugams Profesoriaus skirtos užduotys taip pat ne visai pavyko, bet visi turėjo naudoti, susipažinę su fizikinių matavimų metodais.

Nepatogus įpareigojimas P. Brazdžiūnui. Po paskaitų, dažnai sutikęs Profesorių koridoriuje, aš užduodavau jam bendrus klausimus, susijusius su fizika ar apskritai su mokslu. Jis į šiuos klausimus mielai atsakydavo, kartais užsimegdavo ir ilgesnis pokalbis. Buvo pastebėta, kad mano santykiai su Profesoriumi tapo artimesni ir kad jis yra didelis autoritetas

man. Todėl universiteto partinė ir komjaunimo organizacija privertė jį paraginti mane stoti į komjaunimą, ko niekam iki to laiko nebuvo pavykę.

Laboratorijoje, kurioje susitikome, be mūsų dar buvo vienas fanatiškas komunistų partijos narys. Tikriausiai jis buvo aspirantas, nes vyresnio amžiaus, todėl iš komjaunimo galėjo tiesiai stoti į partiją. Jis vaizdavo, kad laboratorijoje kažką dirba su ant stalų išdėstytais prietaisais. Bet man buvo aišku, kad jo uždavinys buvo išklausti mūsų pokalbį ir apie jį pranešti, kur reikia. Profesoriumi ši užduotis buvo labai nesmagi. Tai buvo aišku iš jo akių ir kalbos tono. Kalbėti jam teko labai atsargiai ir diplomatiškai. Jis argumentavo, kad, įstojus į komjaunimą, bus lengviau, baigus universitetą, likti prie jo ir tęsti mokslinį darbą. Aš atsakiau, kad formaliai stoti į tą organizaciją ir joje nieko neveikti man yra nepriimtina, o visuomeninis darbas komjaunime manęs nedomina, nes jis tik trukdys mano siekiui išsilinti į fiziką ir gretimus mokslus, todėl į komjaunimą nestosis. Mačiau, kad mano atsakymas jam patiko, daugiau tuo klausimu jis manęs nekankino. Žinojau, kad jis yra Lietuvos patriotas, nepriklausomybės kovų savanoris, lakūnas, ir jo reakcija į šią užduotį man buvo aiški.

Nusivylimas, kai Bendrosios fizikos kursą perėmė kitas dėstytojas. Kai antrame kurse bendrosios fizikos kursą, kuriame nagrinėjami elektros reiškiniai, iš prof. P. Brazdžiūno perėmė doc. A. Misiūnas, visas mūsų kursas pajuto didelį nuostolį. Net abejingiausi kurso draugai įvertino, kokios įdomios ir vertingos buvo prof. P. Brazdžiūno paskaitos, papildomos čia pat auditorijoje eksperimentinėmis fizikos reiškinė demonstracijomis. Atrodo, net buvo bandoma kreiptis į dekaną ar net rektorių, kad mums grąžintų prof. P. Brazdžiūno bendrojo fizikos kurso paskaitas. Aišku, kad jei ir buvo toks prašymas, iš to nieko neišėjo, nes Profesorius, kaip paaiškėjo iš buvusių vyresnių kursų jo studentų prisiminimų, tada skaitė naujų, į fakulteto mokyklos planus įtrauktų disciplinų (pirmiausia puslaidininkių) fizikos kursas, todėl mums tęsti bendrosios fizikos kurso paskaitas jam neliko laiko. Perėmus šį kursą doc. Misiūnui, fizikos kursas pasidarė labai neįdomus ir tik P. Brazdžiūno parašytas lietuviškas bendrosios fizikos vadovėlis ir įdomesni vadovėliai, išleisti rusų kalba, kiek gelbėjo padėti. P. Brazdžiūno paskaitos, kaip ir jo santykis su studentais, ir visa jo asmenybė tarp mūsų dėstytojų neturėjo konkurentų.

Bendravimas su prof. P. Brazdžiūnu. Profesorius, su reikalais vykdamas į Leningradą (dabar – Sankt Peterburgas), kažkoku būdu man pranešdavo, kuriuo traukiniu ir vagonu atvyksta, ir aš visada eidavau į stotį jo pasitikti. Kadangi Leningradą neblogai pažinojau ir turėjau smulkų jo planą, galėjau padėti Profesoriumi lengvai rasti reikiamą miesto vietą. P. Brazdžiūnas jau anksčiau buvo susidomėjęs puslaidininkių fizika. Nuo 1949 m. jis skaitė studentams puslaidininkių fizikos kursą ir pradėjo skirti diplominių darbų ir disertacijų temas iš puslaidininkių fizikos srities.

Pirmieji diplomantai ir aspirantai, tyrinėję puslaidininkių plonų sluoksnių fizikines savybes, buvo V. Tolutis ir M. Mikalkevičius. 1956 m. sukūrus Mokslų akademijoje Fizikos ir matematikos institutą, čia pradėjo veikti dar anksčiau P. Brazdžiūno iniciatyva įkurta Puslaidininkių fizikos eksperimentinė laboratorija. Įsisavinant naują fizikos sritį, kokia buvo puslaidininkių fizika, kildavo

daug naujų fizikinių ir techninių klausimų. Jais konsultuotis P. Brazdžiūnas vykdavo į Leningrado Fizikos technikos institutą pas akad. A. Jofė, kuris daug anksčiau pradėjo dirbti šioje srityje.

Kiekvienas susitikimas su Profesoriumi man būdavo lyg šventė. Profesorius pasakodavo, kas naujo Vilniuje ir Fizikos fakultete, o aš jam pasakodavau, ką naujo girdėdavau moksliniuose seminaruose, kuriuos nuolat lankiau. Man grįžus į Vilnių ir dirbant viršininku kuriamoje gamyklos fizikos-chemijos laboratorijoje, sutikus prof. P. Brazdžiūną jis dažniausiai mane sustabdydavo ir klausdavo, kuo dabar užsiimu ir ką ateityje ruošiuosi daryti, aišku, turėdamas galvoje mano veiklą fizikoje. Tekdavo smulkiai pasakoti, kaip kuriamoje laboratorijoje komplektuojau spektrinę aparatūrą ir įsisavinu priemaišų metaluose spektrinės analizės metodus.

Vėliau, jau man pradėjus dirbti MA Fizikos institute ir įstojus į Baltarusijos MA Fizikos instituto neakivaizdinę aspirantūrą, kurią laiką su Profesoriumi neteko susitikti. Baigęs aspirantūrą, jau turėjau sprendžiamos problemos neprieštarinę matematinį modelį, tačiau disertacijai gintis dar reikėjo parodyti eksperimentais, kad konkrečiame elektros iškvos režime jis veikia ir pasitvirtina. Deja, atliekant bandymus laboratorijoje turimos aparatūros gaunamais iškvos režimais, tai nepasitvirtino.

Papasakojau apie savo nesėkmę Profesoriumi, tačiau jis nieko negalėjo patarti. Dalyvaudant viename spektroskopijos seminare Baltarusijoje, po mano pranešimo apie liūdną mano darbo baigtį, priėjo man nepažįstamas kolega ir pasakė, kad savo laboratorijoje turi daugiarežimį Voronovo konstrukcijos generatorių, su kuriuo galėtume paieškoti tinkamo režimo.

Per vasaros atostogas nuvažiauju pas jį į Baltarusijos provincijoje esantį Osipovičių miestelį, kur didelėje karinėje, bet atviroje gamykloje buvo jo vadovaujama laboratorija. Išbandžius aukšto dažnumo kibirkšties režimą, paaiškėjo, kad mano modelis joje patikimai galioja. Papasakojau apie savo darbo rezultatus Leningrado spektroskopininkų seminare. Ir taip sutapo, kad viena darbuotoja čia pat turėjo savo analizės duomenis, gautus analogiškame iškvos režime. Tuoju prognozuojamu kalkuliatoriumi patikrinome, ar mano modelis tinka jos naudotoms linijoms. Ir vėl jis visiškai pasitvirtino. Kai parodžiau šiuos rezultatus darbo vadovui Minske A. Jankovskui, šis pasakė, kad dabar viskas gerai: „Rašyk ta tema paskutinį straipsnį, parenk autoreferatą bei disertacijos tekstą ir galėsi ją ginti.“

Kaip įmanoma greitai viską parengiau, atspausdinu disertacijos autoreferatą, kuri su nuoširdžia dedikacija dovanojau prof. P. Brazdžiūnui. Jis, labai apsidžiaugęs, šypsodamasis tarė: „Kaip gerai, kad turėsim dar vieną fiziką.“ Disertaciją sėkmingai apgyniau 1985 m. rudenį. Tuo metu Profesorius dirbo mūsų Plazmos spektroskopijos laboratorijoje, daugiausia užsiimdavo fizikos istorija Lietuvoje, vadovavo lietuvių kalbos komisijai ir tikrindavo ar taisydavo lietuviškų straipsnių ir autoreferatų kalbą. Aktyvią veiklą Profesorius tęsė iki pat gyvenimo pabaigos. Prof. P. Brazdžiūnas mirė 1986 m. vasario pabaigoje. Liko nepamirštamas Jo šviesios asmenybės ir reikšmingų nuveiktų darbų atminimas.

P. Brazdžiūno vaidmuo fizikos raidai Lietuvoje. Akad. prof. P. Brazdžiūnas turbūt vienintelis iš Lietuvos mokslo organizatorių siekė aprėpti savo srities visumą. Pradėjęs

nuo puslaidininkių laboratorijos įkūrimo naujajame Fizikos ir matematikos institute, įkūręs naują eksperimentinio tyrimo padalinį, iš pradžių pats jam vadovavo. Skirdavo tai sričiai diplominių darbų temas ir siūsdavo jai tos tematikos aspirantūrą gabesnius studentus. Jiems apgynus disertacijas ir grįžus į Vilnių, vadovavimą kuriamai probleminei laboratorijai perleisdavo jiems. Taip 1957 m. Fizikos ir matematikos institute buvo įkurtas Radioaktyvaus spinduliavimo sektorius, o prieš tai, dar 1955 m., VVU fizikos specialybės absolventas K. Makariūnas buvo pasiūstas į Leningrado Fizikos ir technikos instituto radioaktyvių izotopų taikymo specialybės aspirantūrą. K. Makariūnui apgynus disertaciją, Profesorius jį pasiūlė sektoriaus vadovu. Vėliau šio sektoriaus pagrindu buvo įkurta Radiologijos laboratorija. 1960 m. VU buvo įkurta Puslaidininkių fizikos ir Radiofizikos katedros, įsteigta molekulinės akustikos laboratorija. 1970 m. Profesoriaus iniciatyva įkurta Kietojo kūno elektronikos katedra.

1960 m. buvo atkrastas lazeris. P. Brazdžiūnas įdėmiai sekė lazerinės fizikos raidą ir 1962 m. išsiuntė penkis studentus į Maskvos universitetą, pas specialistus, prisidėjusius prie lazerio atradimo, studijuoti šios srities fizikos. Trys iš jų – E. Maldutis, A. Piskarskas ir A. Stabinis – sukūrė Vilniaus universitete lazerinių tyrimų kryptį, kuri, vadovaujant A. Piskarskui, apėmė ir naujų lazerių, lazerinių sistemų kūrimą ir lazerinę technologiją.

Visa ši prof. P. Brazdžiūno veikla yra išsamiai aprašyta tam skirtose knygose ir daugelyje straipsnių. Todėl čia, siekdamas nesikartoti, norėjau tik atkreipti dėmesį į P. Brazdžiūno organizacinio darbo metodus, siekiant aprėpti fizikos visumą, ypač skiriant dėmesį naujausioms fizikos sritims. Ta prasme P. Brazdžiūno veikla buvo unikali ir sudarė sąlygas sėkmingai ir visapusiškai fizikos raidai Lietuvoje. Nepamirškime, kad tokios raidos iniciatorius ir pradininkas buvo akad. prof. P. Brazdžiūnas, ir nepraleiskime kiekvienos progos su dėkingumu tai paminėti.

Lietuvoje sukurtos ugdymo priemonės įvertintos už Atlanto

■ Atkelta iš 3 p.

„TAMO grupės“ direktoriaus Algirdo Baltaduonio teigimu, lituanistinis švietimas itin aktualus išeiviams, siekiantiems neprarasti ryšio su Lietuva. „Specialistai pastebi, kad vien tik pasišventusių mokytojų nepakanka. Nemažiau rimta problema – nepritaikytos mokymosi programos ir priemonės, motyvacijos mokytis gimtosios kalbos stoka. Šiuos iššūkius spręsti padeda mūsų sukurtos mokymosi priemonės. Jos tinka skirtingo amžiaus vaikų grupėms, turinčioms netolygų pasiruošimą ir norinčioms tobulinti lietuvių kalbos žinias“, – kalbėjo A. Baltaduonis.

„Bendradarbiavimas su „TAMO grupe“ suteikia mums galimybių moderniai mokytis gimtosios kalbos, individualizuoti kalbos mokymosi procesą. Tikime, kad „Lietuvių mokyklos Vašingtone“ patirtis padės visai lituanistinių mokyklų bendruomenei JAV“, – teigė mokyklos valdybos pirmininkė Aistė Gulla. Autorė yra „Lietuvių mokyklos Vašingtone“ viešosios komunikacijos vadovė

Povilo Višinskio tyrimų reikšmė Lietuvos antropologijos mokslui

Dr. Alina Šveistytė, dr. Violeta Apšegaitė

2015 m. buvo minimas Povilo Višinskio 140-ųjų gimimo metinių jubiliejus, o šiais metais sueina 110 metų nuo jo mirties. Šių datų minėjimai neleidžia pamiršti svarbių asmenybių, dėl kurių veiklos išlikome tauta, turinčia savo kultūros paveldą ir valstybę. Pasak Povilo Višinskio biografo Adolfo Sprindžio, P. Višinskis yra parengęs 23 atskirus leidinius ir paskelbęs 230 straipsnių periodikoje. Tačiau apie jį ši kartą rašome ne dėl aktyvios visuomeninės ir kultūrinės veiklos, bet dėl jo mokslinio indėlio į Lietuvos antropologijos mokslą. P. Višinskio „Žemaičių antropologijos charakteristika“ yra mokslinis darbas, kurio reikšmę XXI a. pradžioje atskleidė prof. Gintautas Česnys (1940–2009).

Kiekvieną tautą su jai būdinga kalba, dvasine ir materialine kultūra, geografine padėtimi sudaro žmonės kaip biologinės būtybės. Jos turi savo rasinių požymių, fizinių savybių, savo genomą. Šias savybes viena karta perduoda kitai. P. Višinskis tyrė Žemaitijoje XIX a. pabaigoje gyvenusių žmonių fizines savybes. XIX a. buvo populiarūs tautų kilmės tyrimai. Buvo tiriamos ištisų regionų žmonių kultūros, kalbų ypatybės, vystoma lyginamoji kalbotyra. Kaip rašo G. Česnys (2004), XIX a. antroje pusėje pagyvėjo ir lietuvių antropologiniai tyrimai, kuriuos atliko rusų gydytojai ir antropologai. 1883 m. gydytojas Izidorius Brenzonas parašė disertaciją „Lietuvių antropologijos klausimu“. Iš Lietuvos kilęs lenkų antropologas Julijonas Talko-Grincevičius tyrė Gardino, Minsko, Vilniaus, Kauno ir Suvalkų gubernijų gyventojus. 1895 m. lenkų gydytojas Vladislovas Olechnovičius aprašė Alytaus apylinkių gyventojus.

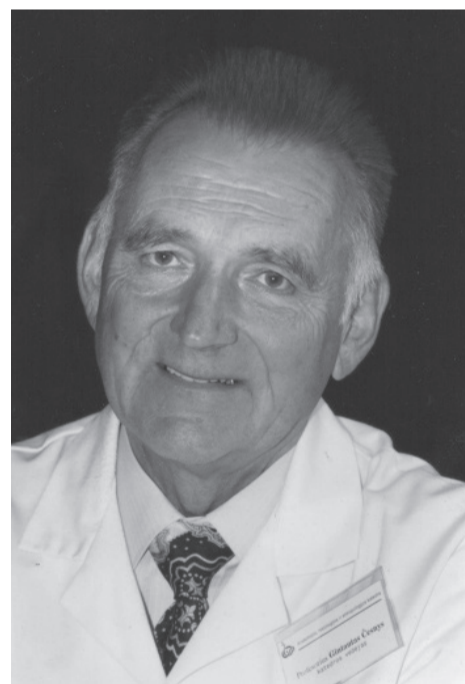
XIX a. Petrapilio universitetas, kuriame studijavo P. Višinskis, vykdė antropologinius tyrimus. Šiame universitete dirbo žymūs profesoriai Piotras Leshaftas, Eduardas Volteris, Eduardas Petris, kurie domėjosi etnogeneze, antropologija ir skatino savo studentus užsiimti šiais darbais. Nemažai studentų, baigę universitetus, ir toliau domėjosi šiais klausimais. Pavyzdžiui, Rokas Šliūpas (1865–1859), studijavęs Petrapilio universiteto Gamtos-Matematikos fakultete, bet medicinos studijas baigęs Maskvos universitete, parašė darbą „Apie lietuvių genties antropologiją“.

P. Višinskio draugas Jonas Baronas (1873–1952) – gamtininkas, pedagogas ir leksikografas, studijavęs Maskvoje, tyrė Kauno ir Suvalkų gubernijų gyventojus ir paskelbė straipsnį „Antropologiniai lietuvių tyrimai“. Gydytojas Domykas Bukantas (1873–1919), tuo pačiu laikotarpiu kaip ir P. Višinskis mokėsis Šiauliuose ir Petrapilio universitete, kur studijavo chemiją, o medicinos studijas baigė Charkovo universitete, dirbdamas Zarasuose, 1910 m. išspausdino studiją „Iš Ežerėnų apylinkių lietuvių antropologijos“. Geras P. Višinskio bičiulis Petras Avizonis (1875–1939), taip pat studijavęs Pe-

trapolio universitete, bet medicinos mokslus baigęs Dorpato universitete, vėliau tapęs žymiu akių gydytoju, 1914 m. savo disertacijoje apie Šiaulių valstiečių akių ligas ir aklumą pateikė ir antropologijai svarbių duomenų apie tirtų asmenų galvos matmenis.

Norėdamas studentus sudominti etnogeneze ir antropologija, Petrapilio universitetas skelbdavo šios tematikos konkursinius darbus. Fizikos-matematikos fakulteto Gamtos ir geografijos skyriuje studijavęs P. Višinskis buvo prof. E. Petrio paskatintas tirti žemaičių antropologiją. E. Petris jam išrūpino ir leidimus važinėti po Žemaitiją.

Tuo metu, kai P. Višinskis studijavo Petrapilio universitete, antropologiniai tyrimai apėmė ne vien tik žmonių fizinius matavimus, bet ir duomenis apie tiriamą kraštą, jo materialinę ir dvasinę kultūrą, todėl P. Višinskio konkursinį veikalą „Žemaičių antropologinė charakteristika“ sudarė prartarmė ir penki skyriai: I – istorijos bruožai; II – krašto gamta (Žemaitijos ribos, paviršiaus sandara, vandenys, geologijos ir mineralogijos bruožai, klimatas, flora, fauna); III – fiziniai bruožai (antropologiniai kūno ir jo dalių matavimai, kurių duomenys pateikti lentelėse); IV – medžiaginė kultūra (pastatai, įrankiai, maistas, drabužiai, verslai); V – dvasinė kultūra (žemaičių charakteris, tikėjimai, padavimai, prietarai, burtai, sapnai, žaidimai, šokiai). Pastarasis skyrius yra pats didžiausias.

Prof. G. Česnys

P. Višinskio veikalą literatūros sąrašė yra 48 pozicijos. Daugumą jų sudaro literatūros šaltiniai apie Lietuvą, jos istoriją, lietuvių kalbą. Didžiausia dalis cituojamų darbų parašyti rusų kalba, keli – lenkų ir keturi – lietuvių kalbomis. Tarp lietuvių autorių paminėti: Simonas Daukantas, Motiejus Valančius, Silvestras Baltramaitis, Liudvikas Adomas Jucevičius, Juozas Kibortas. Šiame sąrašė yra ir latvis Ivans Sprogis. „Žemaičių antropologinės charakteristikos“ rankraštį sudarė apie 100 puslapių. Darbas parašytas rusų kalba, datuotas 1898 m.

Petrapilio universitete šis P. Višinskio darbas buvo gerai įvertintas. Nors dėl blogos P. Višinskio sveikatos jis liko neužbaigtas, tačiau buvo įvertintas garbės raštu ir trečiąja premija. To laiko antropologai, taip pat ir Jonas Basanavičius gerai atsiliepė apie šį P. Višinskio darbą. Buvo ketinta jį išspausdinti, tačiau tuo metu tai nebuvo padaryta.

Povilas Višinskis (1898)

Kodėl esant teigiamiems darbo vertinimams P. Višinskis kaip antropologas minimas tik dabar, XXI a. pradžioje? Tai galėjo lemti kelios priežastys. Pirmą, tai padaryti sutrukdė tolesni įvykiai: paties autoriaus mirtis ir prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Antra, susikūrusioje Lietuvos valstybėje dar nebuvo antropologų mokyklos. Ji atsirado tik XX a. antroje pusėje. 1935 m. leidinyje „Mūsų tautosaka“ kartu su Vinco Krėvės-Mickevičiaus komentaru buvo išspausdinti trys P. Višinskio skyriai: „Prartarmė“, „Medžiaginė kultūra“ ir „Dvasinė kultūra“, tačiau skyrius „Fiziniai bruožai“ net nebuvo paminėtas.

1936 m. išleistoje Juliaus Butėno P. Višinskio biografijoje šis jo darbas minimas, tačiau ir vėl nėra užuominos apie skyrių „Fiziniai bruožai“. 1964 m. išleistoje „Povilo Višinskio raštuose“ (sudarytojas A. Sprindis) yra išspausdinta į lietuvių kalbą išversta „Žemaičių antropologinė charakteristika“ su visais šio teksto skyriais, pabaiga ir literatūros sąrašu, tačiau į skyrių „Fiziniai bruožai“ liko neįtrauktos individualių duomenų lentelės. Kaip nurodo sudarytojas, jos nepateiktos dėl techninių sunkumų, tačiau buvo išvardinti antropometrinių matavimų pavadinimai.

Vilniuje susiformavus mūsų antropologų mokyklai ir iškilus tokiai asmenybei, kaip prof. G. Česnys, P. Višinskio „Žemaičių antropologinė charakteristika“ su individualiomis lentelėmis tapo prieinama visiems. 2004 m. išleista G. Česnio sudaryta knyga „Žemaičių antropologinė charakteristika. Povilas Višinskis“. Joje šalia viso P. Višinskio teksto pateikti ir G. Česnio straipsnis „Povilo Višinskio antropologinis palikimas“, Vaclovo Miliaus „Etninės kultūros tyrinėjimai“, Vytauto Vitkausko „Povilas Višinskis ir lietuvių kalba“ ir Irenos Višinskaitės-Čepienės „Višinskio šeimoms istoriniai pėdsakai“.

Rašydamas straipsnį apie P. Višinskį, G. Česnys neturėjo jo veikalą „Žemaičių antropologinė charakteristika“ rankraščio. Iš mašinėle atspausdintos darbo kopijos ir iš archyvų surinktų gabalėlių jis atstatė individualių asmenų matavimo lenteles. G. Česniui baigus tvarkyti šias lenteles, padedant Kauno knygų kolekcionieriams P. Višinskio rankraštis pateko į Maironio lietuvių literatūros muziejų. Laiku atsiradęs rankraštis leido G. Česniui patikrinti jo surinktų duomenų tikslumą, lyginant juos su originalu.

menų tikslumą, lyginant juos su originalu.

P. Višinskis antropologinius kūno ir jo dalių matavimus atliko 31 Žemaitijos vietovėje – miesteliuose ir dvarvietėse. Paminėsim tik miestelius: Užventis, Pavandenė, Varniai, Tverai, Kantaučiai, Plungė, Kartena, Kretinga, Palanga, Darbėnai, Salantai, Mosedis, Skuodas, Ylakiai, Židikai, Pikeliai, Vieksniai, Papilė ir Tryškiai. Žmonių matavimai buvo atliekami 1896 m., o 1897 m. buvo renkami duomenys apie dvasinę kultūrą. P. Višinskis registravo tiriamų žmonių vardus, pavardes, gimimo ir gyvenimo vietas, amžių, luomą, profesiją, išsilavinimą. Į tyrimus jis stengėsi neįtraukti bajorų, nes, jo manymu, bajorai galėjo būti negrynakraujai žemaičiai. Buvo matuojami 42 metriniai kūno požymiai, pažymima plaukų, ūsų, barzdos, akių, odos spalva.

Prof. G. Česnys, norėdamas suderinti P. Višinskio duomenis su dabar matuojamais metriniais kūno požymiais, kad jie visiškai atitiktų šiuolaikinius reikalavimus ir būtų galima juos lyginti su dabartiniais, į individualių duomenų lenteles atrinko 24 metrinus požymius (13 – galvos, 11 – kūno). Be to, sutvarkė individualių duomenų lenteles pagal šiuolaikinius reikalavimus, kad jomis galėtų naudotis ir kiti antropologai. Kadangi P. Višinskis nespėjo suvesti moterų duomenų į suvestines lenteles, tai atliko G. Česnys.

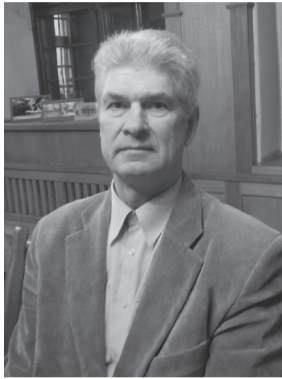
P. Višinskis išmatavo 67 vyrus ir 55 moteris. Pagal šiuolaikinius reikalavimus į antropometrinius tyrimus neįtraukiami jaunuoliai iki 20 metų, todėl P. Višinskio tirtų žmonių skaičius sumažėjo iki 60 vyrų ir 40 moterų. Be to, pagal dabartinę bioetiką žmonių matavimo duomenys yra anonimiški, todėl P. Višinskio tirtų žmonių vardai ir pavardės, gimimo ir gyvenimo vietos yra išskirtos į atskiras lenteles, tačiau pagal alfabetinę numeraciją galima atrinkti jų fizinius duomenis. Dabartiniame tekste nėra skelbiami individualių asmenų socialiniai duomenys. Jie taip pat pateikiami suvestinėse lentelėse.

Pirminėse individualių duomenų lentelėse yra ir šiuo metu žinomų asmenų fiziniai duomenys. Pavyzdžiui, Julija Žymantienė-Žemaitė tiems laikams buvo vidutinio ūgio (157,8 cm), vidutinio kūno sudėjimo, mėlynakė, kaštoninių plaukų, apvaliagalvė, turinti tiesią nosį. Domykas Bukantas, Zarasuose dirbęs gydytojas, kurio nuotrauką beveik neišliko, buvo įvardintas kaip aukštaūgis (174,6 cm), tvirto sudėjimo, pilkšvai žydrų akių, juodbrūvis, apvaliagalvis, pailgaveidis, riestanosis. Jo brolis kunigas Kazimieras Bukantas įvardintas kaip labai aukšto ūgio (179,5 cm), tvirto kūno sudėjimo, pilkšvai žydrų akių, juodbrūvas, pusapvalios galvos, apskritaveidis, tiesianosis. G. Česnys rašo, „kad gal nebus didelė nuodėmė apibūdinti jų kūną, jeigu apie kai kurių iš jų dvasios ir gyvenimo vingius parašytos visos istorijos. Be to, jų atsiklausti jau neįmanoma“.

P. Višinskis nespėjo statistiškai sutvarkyti savo tyrimų duomenų, todėl į savo konkursinį darbą įdėjo pirminius individualių asmenų matavimus. Šis, P. Višinskio akimis žiūrint, darbo trūkumas dabartiniams antropologams tapo vertingais duomenimis. G. Česnys pažymi, kad iš statistiškai sutvarkytų P. Višinskio individualių asmenų matavimo duomenų galima daryti kai kurias bendras, žmogaus morfologiją liečiančias išvadas apie atskirų kūno dalių susiejimą. G. Česnio atlikta koreliacijos koeficientų

LIETUVOS VIDAUS VANDENŲ INFRASTRUKTŪROS IR LAIVYBOS PAVELDAS

Algimantas Gražulis

Pabaiga. Pradžia Nr. 12 (566) ir 13 (567)

ŠVYTURIAI

Ventės švyturys. 1862 m. pastatytas raudonų plytų mūro švyturys (anksčiau stovėjo medinis) su namu yra valstybės saugoma kompleksinė kultūros vertybė, svarbus Ventės rago apylinkių kraštovaizdžio objektas. Švyturys gerai matomas iš Kuršių marių, tačiau jį derėtų geriau išryškinti kraštovaizdyje ir nuo sausumos pusės. Fizinė švyturio būklė – patenkinama, jis yra prižiūrimas, rakinamas. Šis paveldo objektas yra gausiai lankomas. Kadangi autentiški apžvalgos aikštelės turėklai yra per žemi, nepakenkiant vertingosioms jo savybėms, būtina pasirūpinti papildomomis apsaugos priemonėmis. Derėtų sutvarkyti viso komplekso ir namo apskaitos bei apsaugos dokumentus, į kultūros vertybių registrą įrašyti vertingąsias savybes, nurodyti bent statybos datas, pateikti pastabas ir siūlymus dėl vizualinės komplekso apsaugos ir kt.

Uostadvario švyturys. Nemuno deltos regioniniame parke, Rusnės saloje esantis raudonų plytų mūro švyturys – valstybės saugoma kultūros vertybė. Jis yra Uostadvario kaime, greta Atmos ir naudojamas pažintinio turizmo reikmėms. Švyturys buvo pastatytas 1873 m. ant marių kranto, tačiau jos iki šių dienų nuo švyturio labai atsitraukė. Švyturio būklė – patenkinama, taigi būtina į kultūros vertybių registrą įrašyti jo vertingąsias savybes.

Turto patikėjimo teise jį valdo valstybės įmonė Vidaus vandens kelių direkcija. Susitarus galima apžiūrėti švyturio vidų, o užlipus į aikštelę, apžvelgti įdomų, kupiną senųjų ir naujų vidaus vandenų infrastruktūros elementų kraštovaizdį. Būtinoms papildomoms apsaugos priemonėms apžvalgos aikštelėje. Švyturys yra nebeveikiantis, autentiško žibinto jame nebėra. Vidaus vandens kelių ir Nemuno deltos regioninio parko direkcioms reikėtų pasirūpinti, kad būtų atkurta

Pamarys

šio statinio pirminė paskirtis ir lankytojais galėtų pamatyti, kaip jis veikė.

Netoli švyturio, į Uostadvario uosto akvatoriją įsiterpia **Vandens kėlimo stoties** kompleksas – valstybės saugoma kultūros vertybė. Jį sudaro vandens kėlimo stotis, namas ir ūkinis pastatas. Kompleksas yra patenkinamos fizinės būklės, tačiau vienoje kėlimo stoties pastato vietoje siena ir grindys yra labai įskilusios. Autentišką interjerą gadiną teracinis sovietmečio tinkas. Yra išlikusi šio komplekso 1906-ųjų vokiška įranga.

Netoliese pastatyta nauja stotis. Privatus **polderių muziejus** beveik neveikia, ekspozicija – pasenusi, o eksponatai sudrėkę. Būtina sutvarkyti Pakalnės polderių komplekso apskaitą, nustatyti jo vertingąsias savybes, parengti individualų apsaugos reglamentą ar specialų objekto sutvarkymo planą.

RUSNĖ

Rusnės miestelis apima visą salą ir sujungia atskiras kaimų gyvenvietes. Tačiau iš registro kažkodėl išbraukti kadaise buvusio Uostadvario dvaro sodybos fragmentai. Rusnė paminėta dar 1365 m. Jos istorija – senosios vidaus vandenų struktūros raidos istorija. Jau 1498 m. Rusnės žvejai naudojo laisvosios žvejybos teisę. 1617 m. ji buvo atnaujinta.

Miestelis pradėjo augti po 1759 m., kai čia pradėjo plėstis medienos prekyba. Tais pačiais metais buvo įsteigta pirmoji lentpjūvė. Medžiai buvo plukdomi iš Lenkijos į Rusnę, toliau Kuršių mariomis į Klaipėdą. Dalis medienos buvo apdirbama vietoje. Miestelyje veikė Klaipėdos medienos pirklių kontoros, kūrėsi jų agentai, vadinami ekspeditoriais. Tuo metu Rusnėje įsikūrė garsi Ancker šeima. Ekspeditorius Johann Friedrich Ancker (1792–1858) Rusnėje išplėtė savo veiklą: pastatė malūną, atidarė kepyklą, įkūrė virvių vijimo įmonę. Ernst Ancker (1818–1935) po didžiojo 1888 m. potvynio šelpė nukentėjusiuosius, organizavo apsauginio pylimo ir tilto per Atmatą statybas, rūpinosi kapinėmis, pastatė paminklą parapijiečiams, žuvusiems Pirmajame pasauliniame kare.

1809–1827 m. miestelyje buvo pastatyta mūrinė evangelikų liuteronų bažnyčia, 1834 m. atidaryta pirmoji vaistinė. Nuo XIX a. vidurio kūrėsi vis daugiau garinių lentpjūvių. Apie 1850 m. nutiestas plentas Verdainė–Šilutė–Rusnė, vėliau atidaryta telegrafo linija, geležinkelis. 1873 m. iškastas Vilhelmo kanalas, kuris labai palengvino ir sutrumpino medienos plukdymo kelią. Tai turėjo įtakos tolesnei Rusnės miestelio raidai.

Po didžiojo 1888 m. potvynio ant Atmos upės kranto buvo supiltas 5 km ilgio pylimas, 1914 m. pastatytas metalinis tiltas, pavadintas Šilutės valdininko Peterso vardu. XX a. pradžioje Rusnė buvo žinoma kaip miško plukdymo centras. Atvykėlių patogumui buvo pastatyti keli viešbučiai. Didelė gyventojų dalis vertėsi žvejyba ir žuvų prekyba, prekiaavo šieniu, daržovėmis ir kt. 1923–1939 m. Rusnė buvo valsčiaus ir parapijos centras. Miestelyje veikė nendrių, naudojamų stogų dangoms, paruošimo įmonė.

Rusnės istorinė dalis, datuojama XIV–XX a., yra valstybės saugoma vietovė. Ji ribojasi su Atmata – pagrindiniu, stipriai ištiesintu ir sukultūrintu senuoju laivybos keliu. Plotas – 63,60 ha. Anksčiau jai buvo

taikomas kultūrinio draustinio statusas. Pagal naujus teisės aktus jos statusas – Rusnės urbanistinis draustinis. Tai kultūros vertybių sankauja. Yra daug išlikusių XIX–XX a. pr. medinių vieno ir dviejų aukštų pastatų. Problemiška yra autentiškų, tradicinės architektūros medinių pastatų apsauga. Pavyzdžiui, Šilutės g. 3 ir 5 dviaukščių gyvenamųjų namų būklė yra bloga. Kiek geresnės būklės yra autentiški mūriniai pastatai. Sutvarkyti Rusnės mokyklos, viešbučio prie senojo tilto liekanų pastatų fasadai.

Kultūros vertybių registre nurodyta vertingoji savybė yra Peterso tilto pylimo aikštelės centre stovintis lauko žibintas, sudarytas iš trijų pakopų akmens blokų postamento, trikampio skerspjuvio akmens blokų pagrindinės dalies, užsibaigiančios metaliniais dekoratyviais gembiais laikomais trimis šviestuvais ir akmeniniu rutuliu. Jo būklė

džiui, Nemuno kelio, Nevėžio kelio ir Kėdaičių uosto), kraštovaizdžio (Nidos senosios uosto dalies su akvatorija, Senojo Smiltynės uostelio), technines (Uostadvario švyturio, Karaliaus Vilhelmo kanalo), architektūrinės (Kauno Hanzos sandėlių komplekso) ir kitas vertingąsias savybes.

Paveldo pažinimas prasideda nuo kokybiškai ir išsamiai atliktų tyrimų. Tačiau jo atgaivinimas, apsauga, įskaitant tinkamą panaudojimą arba pritaikymą, prasideda nuo tinkamai parengtų strateginių dokumentų. Tai yra bendrieji planai (kompleksiniai planavimo dokumentai), strateginiai savivaldybių ir institucijų planai, specialieji paveldotvarkos ir ribų planavimo dokumentai. Labai svarbu, kad kultūros vertybių registre būtų išsamiai pateiktos vertingosios savybės ir kiti duomenys. Pavyzdžiui, jei iki šiol nenustatytos Kauno senamiesčio ver-

Juodkrantės uostas praėjusieji šimtmečiai

(2013 m. duomenimis) buvo patenkinama.

Registre paminėtas akmenų mūro stulpas su trimis žibintais yra Rusnės simbolis. Šis istorinės vertės originalus statinys yra greta senojo Rusnės tilto, pastatyto 1914 m., kadaise laikomo gražiausiu Klaipėdos krašte, liekanų.

Pakalnės protakos (upės) ir Nemuno g. prie Nemuno (Atmos) upės ir kiti pylimai yra reikšmingi vidaus vandenų infrastruktūros objektai – istorinės Rusnės dalies reikšmingi įrenginiai. Pylimai yra nurodyti kultūros vertybių registro vertingųjų savybių apraše, tačiau kol kas neišryškinti miestelio erdvinėje struktūroje ir tinkamai neatskleisti kultūriniame kraštovaizdyje (žr. Aplanų istorinių Lietuvos miestelių sąrašą, 2014 m., A. Gražulis).

VIDAUS VANDENŲ INFRASTRUKTŪROS IR LAIVYBOS PAVELDO PANAUDOJIMAS

Nemaža šio kultūros paveldo dalis naudojama ir dabar. Tai Vandens kėlimo stotis, Pervalkos ir Ventės švyturiai, Smalininkų uostas (tiesa, tik epizodiškai, nes nesutvarkyta akvatorija, neparengtos krantinės), Nemuno vandens lygio matavimo stotys. Tačiau dažnai neatsižvelgiama į šio kultūros paveldo istorines, sociokultūrinės (pavyz-

tingosios savybės, tai neverta stebėtis, kad Kauno bendrajame plane nėra net užuominos apie vidaus vandenų kultūros paveldą, istorinių uostų akvatorijas, krantines ir pan.

Siekdamos išryškinti šio kultūros paveldo apsaugos problemas, atitinkamos institucijos į ateinančių metų veiklos planą galėtų įtraukti senosios vidaus vandenų infrastruktūros klausimus ir priimti strateginius sprendimus, skirtus tik vidaus vandenų senosios infrastruktūros apsaugai. Labai remtina iniciatyva surengti konferenciją šia tema, nes kompleksiskai šio paveldo problemos Lietuvoje iki šiol visai nebuvo nagrinėtos. Kultūros vertybių apsaugos institucijos kartu su Lietuvos jūrų muziejumi bei savivaldybėmis galėtų inicijuoti programą „Senosios vidaus vandenų ir Nemuno deltos infrastruktūros tyrimai“.

Siūlyčiau atgaivinti nutrūkusią ilgą tradiciją – senąją tarptautinę vidaus vandenų laivybą bent iki Kauno. Pravartu sudaryti programą, kaip galima susipažinti su senaisiais vidaus vandenų infrastruktūros kompleksais ir objektais bei vandens keliais natūroje. Reikia pratęsti pakrančių paveldo tyrimo gairių rengimą, pirmiausia apibrėžiant patį tyrimo objektą. Susisiekimo ministerija ir savivaldybės bei parkų direkcijos planavimo dokumentuose turėtų suderinti skirtingų savivaldybių vidaus vandenų

LIETUVOS VIDAUS VANDENŲ INFRASTRUKTŪROS IR LAIVYBOS PAVELDAS

reguliarių ir periodinių, taip pat užsakomųjų laivybos maršrutų plėtojimą skirtingų savivaldybių teritorijose.

Vidaus vandenų infrastruktūros paveldą būtina saugoti kaip kultūros paveldo objektus, tausojamai jį panaudoti ir pritaikyti. Vertėtų atkurti, restauruoti ir plėtoti senąjį Nemuno kelio, Rusnės, Klaipėdos, Smiltynės, Juodkrantės, Drevernos vandenų infrastruktūrą poilsiautojams, kruizinių laivų turistams plukdyti iš Klaipėdos uosto tradiciniais ir nedideliais keleiviniais laivais į Kuršių neriją – Juodkrantę, Nidą, Pervalką, Preilą – ilgesniam poilsiui ir 1–2 dienų pažintiniam turizmui. Reikia restauruoti ir pritaikyti senuosius uostus (pradedant senuoju Nidos uostu), uostelius, prieplaukas, jachtų klubus, panaudoti jau esamus tradicinius laivus. Būtina restauruoti, konservuoti, atpirti istorinius laivus, pavyzdžiui, Italijos vandenyse bemaž iki pastarųjų metų plukdžiusių turistus Lietuvos laivą (žr. „Klaipėdos miesto praeitis dūla Italijoje“, 2013-04-06, Asta Dykovenė, <http://klaipeda.diena.lt>), plėtoti tradicinių laivų statybos verslą. Labai svarbu suplanuoti ir įrengti Klaipėdoje, Kaune, Rusnėje, Drevernoje, Šilutėje ir kitur Kuršių nerijos poilsiautojų ir turistų automobilių statymo infrastruktūrą.

Pamario prieplauka

Siūlau atsisakyti penkių žvaigždučių viešbučio statybos planų senojo Nidos uosto infrastruktūros teritorijoje, o tarptautiniu įvardintą Nidos uostą, t. y. istorinę jo dalį su akvatorija, pritaikyti ir tradicinių užsienio mažųjų bei vidutinių laivų švartavimui, taikant Londono memorandumo nuostatas. Verta atgaivinti senuosius keleivinius maršrutus Klaipėda–Juodkrantė–Nida ir kt. Derėtų atkurti Juodkrantės keleivių uosto ir kitus istorinius istorinės vidaus vandenų infrastruktūros pastatus.

Svarbu atgaivinti laivybą Dangės upe, atkurti jos tradiciją ir vidaus vandenų pa-

veldo elementus. Pirmiausia tai sietina su Dangės upės prieškarinio tradicija plaukti į pamaldas. Galima atkurti tradiciją plaukti iš ūkių, Tauralaukio ir kitų dvarų – surinkti pieną ir kitus maisto produktus. Galėtų būti įdomios tradicinės pramoginės iškylos į gamtą, užmiesčio kavines ir kitus objektus.

Tvarkant Klaipėdos senamiestį, labai svarbu atkasti senąjį miesto-tvirtovės, vadinamos Bastionų kompleksu, dalį nuo Jono įplaukos ir kalnelio iki Taikos prospekto ir atskleisti miesto kraštovaizdyje gynybinius įvirtinimus. Šiuos vandenį galima pritaikyti mažųjų laivų švartavimui ir vidaus

vandenų laivybai. Taip pat reikėtų išryškinti kultūriniame kraštovaizdyje, restauruoti ir pritaikyti turizmui, keleivių ir turistų plukdymui Karaliaus Vilhelmo (Klaipėdos) ir Ventos-Dubysos (su Bubių žiemos uosto liekanomis) kanalus. Tradicinei laivininkystei ir muziejinei ekspozicijai galima pritaikyti Kauno upių ir jūrų senųjų sandėlių kompleksą. Reikėtų aktyvinti senųjų uostų, prieplaukų, laivų statyklų, švyturių, polderių ir kitų objektų pažinimo, apskaitos ir pritaikymo procesus, užtikrinti stabilią fizinę šio paveldo objektų būklę, užtikrinti vidaus vandenų laivybos tradicijų tęstinumą, pažymėti istorinių sunaikintų uostų vietas. Reikėtų tęsti tradiciją, palaikyti senojo veikiančio Čiobiškio–Padalių kelto per Nerį Širvintų ir Kaišiadorių rajonuose funkcionavimą pagal autentišką paskirtį. Taip pat atgaivinti ir senąjį keltų kelią Rusnėje. Kaip anksčiau minėjau, apie 1860 m. veikė nuolatiniai keltai ties Raudondvariu ir Babtais bei kitose vietovėse. Galėtume atgaivinti senąsias grafų Tiškevičių ir kitų žymių LDK bei Lietuvos istorinių giminių upeivystės tradicijas. Į upių laivybos ir vidaus vandenų infrastruktūros atkūrimo veiklą būtina įtraukti nevyriausybinės jaunimo organizacijas.

Veliuonos „magaziną“ galima restauruoti

Povilo Višinskio tyrimų reikšmė Lietuvos antropologijos mokslui

■ Atkelta iš 9 p.

analizė parodė, kokios galimybės slypi P. Višinskio surinktuose individualiuose antropometriniuose duomenyse.

Remdamasis P. Višinskio duomenimis, G. Česnyš pateikė žemaičių fizinę tipą: „To meto Žemaitijos gyventojai buvo poaukščiai (vidutinis vyrų ūgis – 168,4 cm), gana tvirtai sudėti, stambių galvos smegeninės dalies matmenų, apvaliagalviai (brachicefališki), plačios kaktos, žemoko siauro veido, tiesiosios. Vyravo šviesi akių pigmentacija, jos

buvo mėlynos arba pilkšvai žydros. Tačiau daugumos žemaičių plaukai buvo tamsoki – rusvi, šviesiaplaukių pasitaikydavo rečiau. Toks fizinis požymių derinys primena Centrinės Europos rasių tipo variantą, priklausantį Rytų Europos tipų grupei.“

Pagal G. Česnyš, lygindami P. Višinskio duomenis su kitų Lietuvos vietovių tyrėjais (I. Brenzonas 1882 m., V. Olechnovičius 1895 m.), matome, kad žemaičiai buvo aukštesnio ūgio nei jų amžininkai aukštaičiai ir dzūkai. Palyginę P. Višinskio galvos rodiklius

duomenis su analogiškais J. Basanavičiaus, V. Olechovičiaus, J. Barono ir D. Bukanto duomenimis, matome, kad žemaičiai dviejų amžių sandūroje išsiskyrė griežta brachicefaliuja, kuri Lietuvos teritorijoje tolydžiai mažėjo, einant iš šiaurės vakarų į pietryčius. Ir po 60 metų Žemaitijoje (Kelmės, Kretingos rajonuose) atlikti matavimai rodo, kad žemaičių brachicefaliuja nepasikeitė, o aukštaičių smegeninė suapvalėjo (Salezijus Pavilonis, 1965–1967 m.).

P. Višinskio duomenys ir šiandien yra

svarbūs, tiriant akceleracijos problemą ir akceleracijos paveiktų asmenų kūno proporcijas. Pasak G. Česnio, P. Višinskio surinktais individualiais antropometriniais duomenimis naudosis ateities antropologai. Sudėtingais statistikos metodais jie gaus dar kitokios informacijos apie XIX a. pabaigos žemaičių fizinę būklę ir spręstų kitus antropologams rūpimus klausimus. Veikalas „Žemaičių antropologinė charakteristika“ leidžia priskirti P. Višinskį prie moderniosios antropologijos pradininkų Lietuvoje.

KVIEČIAME DALYVAUTI

9-oje Jono Prano Aleksos tarptautinėje tarpdisciplininėje mokslinėje konferencijoje „Šiuolaikinio kaimo vizija“, kuri įvyks 2016 m. rugsėjo 23–24 d. Šiaulių universiteto centrinėje bibliotekoje (Vytauto g. 84)

Konferencijos tikslas: sutelkti įvairių mokslo sričių atstovus, tyrinėjančius užmiesčio teritorijų socioekonominę ir kultūrinę raidą, analizuojančius žemo urbanizacijos lygio ir neurbanizuotų vietovių raidos perspektyvas, gyventojų užimtumą, socialinę, politinę ir kultūrinę atskirtį bei galimybes ją likviduoti. Daug dėmesio numatoma skirti šiuolaikinei miesto ir kaimo partnerystei.

Užmiesčio teritorijoms priskiriamos visos gyvenvietės, kuriose yra mažiau kaip 6 tūkst. nuolatinių gyventojų. Tai daugumos rajonų savivaldybių centrai, visi savivaldybės centro statuso neturintys miestai, miesteliai ir kaimo gyvenvietės. Svarbiausias kasmet rengiamų konferencijų bruožas – mokslinės diskusijos tęstinumas ir galimybių koordinuoti įvairiose institucijose vykdomus tyrimus paieška.

Konferencijoje planuojama nagrinėti šias temas:

1. Šiuolaikinių sodybų ir gyvenviečių formavimas užmiesčio vietovėse.
2. Vietos veiklos grupių (VVG) ir vietos bendruomenių vaidmuo, kuriant naujas gyventojų užimtumo galimybes.
3. Alternatyvaus (neagrarinio) verslo plėtra atokesnių rajonų centruose, mažesniuose miestuose ir miesteliuose.

4. Optimalus užmiesčio rekreacinių išteklių panaudojimas ir sveikos gyvensenos formavimas.
5. Užmiesčio gyventojų ekonominės, kultūrinės ir politinės atskirties mažinimas, vietos gyventojų socialinio aktyvumo skatinimas ir naujų vietinių lyderių ugdymas.
6. Užmiesčio jaunimo ir naujakurių profesinių perspektyvų plėtra.
7. Užmiesčio raidos lyginamieji tyrimai Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Baltarusijoje, Kazachstane, JAV ir kt.

Bus organizuota jaunųjų užmiesčio vietovių raidos tyrėjų sekcija, kurioje kviečiami dalyvauti ne tik magistro, bet ir bakalauro studijų studentai. Bus eksponuojamos pastarąjį dešimtmetį paskelbtos publikacijos: monografijos, mokslo studijos, mokomosios knygos, mokslo žurnalai. Konferencijos dalyviai galės susipažinti su užmiesčio raidos tematikai skirtų fotografijų paroda.

Numatoma konferencijos pranešimų trukmė: plenariniuose posėdžiuose – iki 30 min., sekcijose – iki 25 min.

Konferencijos kalbos: lietuvių, anglų, rusų

Kelionė po Mažąją Lietuvą – panemuniais ir pamariais

Algirdas Mikas Žemaitaitis

Laiko ratą atsukus

Praręusių metų pabaigoje pasirodė Lietuvos istorijos ir etnografijos mylėtojų laukta Martyno Purvino knyga iš serijos „Mažosios Lietuvos panemuniais ir pamariais“. Tai puikaus dizaino ir geros poligrafinės kultūros, iliustruotas, 344 p. apimties leidinys, skirtas buvusios Ragainės apskrities senųjų gyvenviečių, įsikūrusių prie Nemuno, istorijai. Gyvenviečių aprašymo santraukos pateiktos vokiečių ir rusų kalbo-

Doc. dr. Martynas Purvinas ir jo bendražygė Marija Purvinienė per knygos sutiktuves Vilniaus evangelikų liuteronų parapijoje. Kęstučio Puloko nuotr.

Doc. dr. Martynas Purvinas, arch. Marija Purvinienė, leidėjas Juozas Vercinkevičius ir redaktorė Irma Stadalnikaitė per knygos sutiktuves Vilniaus rašytojų klube. Algirdo Miko Žemaitaičio nuotr.

Auroras doc. dr. Martynas Purvinas ir knygos leidėjas Juozas Vercinkevičius. Kęstučio Puloko nuotr.

bar Rusijos valdomą Karaliaučiaus kraštą, kuriam primestas Kaliningrado srities pavadinimas. Aprašyti Šilėnai, Senieji ir Naujieji Lubėnai. Tada autorius vėl grįžta į Lietuvą, aprašo Viešvilę, Pagulbinius ir Antgulbinius (Baltriškes), po to keliasi į kairįjį krantą, aprašo Trapėnus, Būdūpėnus, Treibgirus ir Mėžius. Vėl keliauja į dešinįjį krantą, aprašo Baltupėnus, Šereiklaukį ir jo dvarą. Kelionė baigiama kitame krante: aprašyti Ažuolynai, Nemunija, Raudžiai ir Bambė,

Eisuliai, Tusainiai ir Karlsbergas, Ragainė, Ragainės Sendvaris ir Naudvaris.

Knygoje pateikiama kiekvienos gyvenvietės raidos istorija, gyventojų skaičius, tautybė ir tikyba (pagrindinė – evangelikų liuteronų), parapijos, kapinės, kurių dauguma beveik sunaikintos, žemės ir pievų plotai, gyvulių skaičius, pajamos ir mokesčiai, pastatai, keliai, pramonė, amatai, kultūrinė veikla ir kiti statistiniai duomenys nuo seniausių laikų iki šių dienų. Visa tai pateikiama suprantamai ir vaizdingai, tad, perskaitę šią knygą, suvokiame, koks tai buvo gražus, tvarkingas, ekonomiškai pajėgus ir kultūringas kraštas. Po Antrojo pasaulinio karo jame beveik viskas barbariškai sunaikinta. Net istoriniai vietovardžiai ir hidronimai pakeisti rusiškais.

Trumpai apie Karaliaučiaus kraštą

Per karą ir pokariu Rytprūsijoje žuvo apytiksliai 614 tūkst. žmonių, sunaikintos 735 gyvenvietės ir kaimai – apytiksliai 15 proc. visų buvusių šiame krašte. Daugiausia nukentėjo Klaipėda, Tilžė, Pilkalnis, ypač Karaliaučius ir pagrindinių mūsų vietose buvusios gyvenvietės. Karo veiksmai mažiau palietė tik Nemuno deltą, pamarį, kur išliko beveik nepalietusių gyvenviečių ir sodybų, bet

ir jas nuniokojo įsiveržę sovietų kariai bei jų talkininkai.

Teritorijų pasidalijimas Josifo Stalino siūlymu patvirtintas 1945 m. įvykusioje Potsdamo konferencijoje. Sovietų Sąjungai laikinai administruoti buvo pavesta 40,4 proc. krašto teritorijos – 15 918,35 kv. km. Klaipėdos kraštas prijungtas prie sovietų užimtos Lietuvos. Lenkijai atiteko 23 489,40 kv. km plotas, arba 59,6 proc. Rytų Prūsijos teritorijos. Antrasis pasaulinis karas ir jo rezultatai iš esmės pakeitė Rytų Prūsijos ir Mažosios Lietuvos gyventojų sudėtį, administracinę teritorinę suskirstymą ir net kraštovaizdį.

1945 m. rugsėjo 1 d. duomenimis, Kiornigsbergo (Karaliaučiaus) krašte buvo užregistruoti 139 902 vietiniai gyventojai, kurių daugumą sudarė seni vyrai, maži vaikai ir moterys. 1946 m. birželio 1 d. čia liko 116 737 vietiniai gyventojai. Dalis jų mirė iš bado. 1947 m. pavasarį buvo parengtas jų iškėlimo iš suformuotos Kaliningrado srities į SSRS okupacinę zoną Vokietijoje planas. Apie tai liudija tuo klausimu 1947 m. spalio 11 d. ir 1948 m. vasario 15 d. priimti SSRS Ministrų Tarybos nutarimai. Ši akcija vykdyta organizuotai: vokiečiai pirmiausia buvo iškeldinti iš pajūrio pakrantių ir pasienio su Lenkija regionų, po to – iš kitų vietovių.

Iškeldinamieji buvo išvežti specialiais ešelonais keliais srautais: 1947 m. spalio 22 – lapkričio 30 d., 1948 m. kovo 16 – balandžio 15 d. ir 1948 m. rugpjūčio 21 – spalio 2 d. Šios akcijos metu vien 1947–1948 m. į tuometinę Vokietijos Demokratinę Respubliką (VDR) atvyko 99 481 asmuo. Dar 3 487 vadinamieji Kaliningrado vokiečiai į VDR iškelti iš Lietuvos 1951 m. gegužės 10–12 d.

Pagrindinį naujakurių srautą į Rytprūsias 1945–1946 m. sudarė demobilizuoti

kariai, 1945 m. vasarą ir rudenį daugiausia apsigyvenę Karaliaučiuje, Tilžėje, Įsrutyje. Iš pradžių jie į kaimus beveik nesikėlė. Masinis žemės ūkio darbininkų atkėlimas pradėtas po 1946 m. birželio 21 d., kai SSRS Ministrų Taryba paskelbė apie Kaliningrado srities ūkio atkūrimo priemones. 1959 m. įvykusio gyventojų surašymo duomenimis, Kaliningrado srityje buvo 77,6 proc. rusų, 9,4 proc. baltarusių, 5,8 proc. ukrainiečių, 3,5 proc. lietuvių (t. y. 21 262), 0,7 proc. žydų. 2010 m. srityje buvo 941 873 gyventojai, tarp kurių lietuvių buvo tik 1,1 proc. – 9 769.

Rusijai administruoti pavestose buvusios Rytų Prūsijos dalyje 1946–1950 m. patvirtinti visiškai nauji vietovių pavadinimai, neturintys jokių sąsajų su šio regiono praeitimi. Keičiant pavadinimus, orientuotasi į tai, kad naujų vietovardžių reikšmės būtų suprantamos Kaliningrado srities naujakuriams. Antra vertus, bent iki XX a. 6-ojo dešimtmečio buvo aktualus ir „istorinės rusų teisės“ mitas, leidęs rusiškų ir sovietinių vietovardžių įtvirtinimą Kaliningrado srityje pateikti kaip neva istorinės tiesos atkūrimą. 1946 m. liepos 4 d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas pervadino Karaliaučių į Kaliningradą. 1946 rugsėjo 7 d. Rusijos Federacinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas patvirtino 14 rajonų centrų rusiškų pavadinimus. Daugumos vadinamosios Kaliningrado srities gyvenviečių nauji pavadinimai patvirtinti 1947 m. lapkričio 17 d., 1950 m. liepos 5 d. ir kitais RSFSR ATP įsakais. Keičiant visą toponimiką, buvo naikinamos regiono sąsajos su jo istorine praeitimi, įtvirtinant jo priklausomybę Rusijai. Dabartinė militarizuota Kaliningrado sritis paversta placdarmu būsimoms Rusijos kovoms su Vakarais.

mis. Knygos tiražas – 1500 egz. Išleido VšĮ „Vorutos“ fondas Trakuose.

Darbštusis valstybinis Jono Basanavičiaus ir kitų premijos laureatas, Pagėgių krašto garbės pilietis, Lietuvos kultūros paveldo tyrėjas, senųjų kaimų architektūros žinovas, kraštovaizdžio ir urbanistikos vertintojas, pedagogas, publicistas ir enciklopedininkas doc. dr. Martynas Purvinas nuo 1980 m. tyrė Mažosios Lietuvos kultūros paveldą. Jis surinko gausią istoriografinę medžiagą ne tik Lietuvoje, bet ir Vokietijoje. Šio krašto tema jau išspausdinta ne viena jo monografija, knyga ar žinynas.

Knyga iliustruota paties autoriaus ir kitų 1990–2000 m. darytomis nuotraukomis. Kelionė laiku pradedama nuo buvusios valstybės sienos tarp gretimų valstybių: Vokiečių ordino valstybės, vėliau Prūsijos kunigaikštystės, Prūsijos valstybės, Vokietijos imperijos – iš vienos pusės bei LDK, Abiejų Tautų Respublikos, Rusijos imperijos – iš kitos pusės. Keliaujant žemyn upe aprašomos buvusios senosios gyvenvietės abiejuose Nemuno krantuose. Aprašyta dešiniajame krante buvusi pasienio gyvenvietė – Smalininkai, po to Kasikėnai, o tada persikelta į kitą pusę, da-

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Pažinimo ir ugdymo erdvė: mokslininkai – visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2016 m. skyrė 10 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinė kolegija: Valentinas Baltrūnas, Vyngintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Andrius Puksas, Milena Medineckienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė, Dalia Shilas (PLB), Eugenijus Stumbrys
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.